

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VIBYBOGEN 2012

UDGIVET AF VIBY LOKALHISTORISKE FORENING

ibybogen **2012**

udgivet af
Viby lokalhistoriske
Forening

Eget forlag, Viby J. 2012

Vibybogen 2012.
Årsskrift fra Viby lokalhistoriske Forening
23. årgang

Redaktion:

Tove Glud Rasmussen
Poul Ankersen
Ejvind Hansen
Leif Nielsen

Redaktionens adresse:

Viby Bibliotek, Skanderborgvej 170, 8260 Viby J. Tlf. 89 40 95 65 (mandage 15.30-17.30)
www.lokalhistorieiaarhus.dk/viby

Sats og lay-out:

Leif Nielsen, Tlf. 86 28 56 84

Tryk: Kongsvang Bogtrykkeri A/S, Tlf. 86 14 01 13
Papir: Omslag: Invercote 240 gr., indhold: Maxi Silk 130 gr.

Oplag: 760

ISSN: 1601-0078

ISBN: 978-87-994085-2-8

Løssalgspris: 90 kr.

Artiklerne kan frit kopieres med angivelse af kilde.

Fotos:

Hvor intet andet er angivet, er billederne udlånt fra Viby lokalhistoriske Arkiv.

Forside:

Viby El-Værk 1950'erne: Der nedgraves kabler.

Billedet viser et "Gravesjak" der er i færd med at nedlægge kabler, men hvor? Man kan næsten fornemme at træskoene vejer 10 kg. stykket, og er klistret ind i ler.

Dette er de sparsomme data, vi har på omslagets foto, så ved du mere, er du yderst velkommen til at fortælles os om det.

Indmeldelse i Viby lokalhistoriske Forening kan ske ved henvendelse til Viby Bibliotek eller e-mail:
toveglud@stofanet.dk

i har igen i år bestræbt os på at finde spændende historier og beretninger fra Viby. Bogen er propfyldt med emner, der dækker bredt over en tidsperiode fra slutningen af 1800-tallet frem til i dag.

Det har ikke været svært for os at få nok stof til bogen, fordi vi har en uudtømmelig kilde tilgængelig i Viby lokalhistoriske Arkiv.

Noget materiale fremkommer ret tilfældigt ved, at nogen har set et foto på en af Arkivets udstillinger og gerne vil fortælle om det, andet fordi man kender et interessant emne, som vi bør undersøge nærmere.

Vi har i Viby lokalhistoriske Forening også mulighed for, som der også er eksempler på i denne udgave, at bringe historier, selv om du ikke selv er skrivevant. Her allierer vi os med et trofast medlem af foreningen, som efter et interview skriver historien, som efter godkendelse herefter indgår i Viby lokalhistoriske Arkiv. Efterfølgende vil disse interviews kunne komme på tale som indhold til en fremtidig Viby bog.

Skulle du sidde inde med en god eller hyggelig historie, du ønsker at delagtigøre andre i, hører vi meget gerne fra dig.

God læselyst !

INDHOLDSFORTEGNELSE:

<i>Irma Hansen & Ilse Hansen:</i> Kaffehuset	5
<i>Steen Juul:</i> Viby Industrikvarter	11
<i>Tove Glud Rasmussen:</i> "Nationalhaven" i Kongsvang	19
<i>Ejvind Hansen:</i> Det er min fars fiskebil	27
<i>Poul Ankersen:</i> Viby El-Værk.....	37
<i>Ole Friis Sørensen:</i> Rundt om Bjørnbak	41
<i>Ib Bonde:</i> Købmand Bonde	55
<i>Klavs Klercke Rasmussen:</i> Langenæstunnelerne anno 1950	61
Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening.....	68
Beretning fra Viby lokalhistoriske Arkiv.....	71
Indholdsfortegnelse 3 tidligere udg. Vibybogen	72

Irma Hansen & Ilse Hansen

Kaffehuset.

- fortalt af Irma Hansen og Ilse Hansen til Erik Hall

Viby Kaffe Hus var det helt korrekte navn, men i daglig tale blev det altid kaldt Kaffehuset.

De to Viby-piger, der står for denne beretning - søstrene Irma (f. 1934) og Ilse (f. 1943) - er gift med brødrene Henning og Knud, så efternavnet Hansen er ikke nogen tilfældighed.

Såvel Irma som Ilse, der begge er opvokset på Ormslevvej som døtre af Viggo Valdemar og Klara Olesen, har i deres grønne ungdom været ansat i Kaffehuset og har meget at fortælle både om det daglige arbejde og om ejerne Julius og Esther Wilhelmsen.

Vores samtale om en af de gamle forretninger på Kongevej finder sted i Vårkjærparken i slutningen af april 2011 på en solrig sommerdag, der næsten får os til at glemme den lange vinter.

Irmas fortælling

Jeg har gået i Viby Skole, hvor jeg havde frk. Ovesen til klasselærer og frk. Christensen til regning, men da jeg var blevet konfirmeret og havde forladt skolen, blev jeg ansat i Kaffehuset i 1951 og blev der i ca. tre år.

Arbejdet startede om morgenen klokken 8.00, og hele formiddagen skulle jeg gøre rent i lejligheden ovenpå forretningen og lave alt muligt andet forskelligt husligt arbejde. Om eftermiddagen stod jeg i forretningen sammen med enten hr. eller fru Wilhelmsen. Når vi havde spist til aften, skulle jeg vaske op, og så havde jeg fri. Klokken var da blevet 19. Efter nutidige forhold altså en lang arbejdsdag, men det tænkte man jo ikke over dengang.

Vi handlede både med kaffe og legetøj, men jeg mener, kaffen var det oprindelige, senere var der så kommet legetøj, chokolade og andre ting til.

Det var sjældent, vi havde helt overvældende travlt. Det var mest sidst på ugen og så

Kongevej 1954

FOTO: VIBY LOKALHISTORISKE ARKIV

selvfølgelig til jul og påske. Så der var god tid til, at jeg også kunne gå på indkøb i de mange forretninger på Kongevej. Købmand Charles Jensens butik lå lige ovre på den anden side af Kongevej.

Både hr. og fru Wilhelmsen var meget flinke, de var altid rolige og behandlede mig godt.

Men det var lidt af et arbejde at holde lejligheden i orden, for den var meget stor med to stuer, soveværelse, køkken, bad og tre værelser – et til hver af pigerne, som jeg i øvrigt ikke havde ret meget at gøre med.

Desværre kan jeg ikke huske, hvad jeg fik i løn, men den har sikkert været ret beskeden, da jeg jo også fik frokost og aftensmad. Min søster Ilse gætter på, at jeg har fået et sted mellem en 50 – 60 kroner om måneden, og det skal nok passe.

Efter ca. tre år havde jeg mod på at prøve noget nyt, og så kom jeg i huset hos ejerne af Gummifabrikken på Ormslevvej, den blev vist i daglig tale kaldt Boldfabrikken. Her havde jeg bl.a. som opgave at passe husets barn, en dreng ved navn Flemming, som senere blev kendt i hele Danmark under navnet Bamse.

*Velgørenhedsfodbold
på Viby gl. Stadion.
ca. 1935*

FOTO: VIBY LOKALHISTORISKE ARKIV

Fra venstre: Maler Jørgensen, Henning Knudsen, Halvor, Farvehandler J.P. Jensen, Skrædder H. Lage, Bagermester Søndergård, Snedker Nielsen, Georg Møller, Kaffehandler J. Wilhelmsen, Bankbestyrer Thestrup, Holdleder: Sognerådsformand Jens Juul.

Ilses fortælling

I 1957 gik jeg i 8. klasse på Vestergårdsskolen, hvor jeg havde den muntre Arlac Bischoff Møller til klasselærer. Jeg var glad for at gå i skole, selv om jeg engang blev meget uretfærdig behandlet af en af de andre lærere, som stak mig en på siden af hovedet, fordi jeg havde tyggegummi i munden. Den slags glemmer man jo aldrig og da slet ikke, fordi pigen ved siden af mig også tyggede på livet løs, men hende skete der altså ikke noget med.

Alligevel ville jeg gerne have forsat min skolegang, så jeg blev ærlig talt temmelig sur, da min far meldte mig ud med den begrundelse, at nu

kunne jeg jo få en plads i Kaffehuset, og når min storesøster Irma havde arbejdet der, så kunne jeg vel også.

Man lavede ikke så meget vrøvl over for sine forældre dengang, så sådan blev det altså, og jeg rykkede ind til familien Wilhelmsen, hvor jeg dog ikke skulle lave husligt arbejde, men udelukkende være i forretningen. Jeg var heller ikke på kost, men måtte have mad med eller spise hjemme.

Arbejdstiden var fra klokken 8.00 til 17.30, og min begyndelsesløn var 75 kroner om måneden. Ikke nogen stor løn, men jeg havde dog ret til en middagspause.

Jeg kunne særlig godt lide fru Wilhelmsen. Hvis der var behov for at påtale noget i forbindelse med mit arbejde, så gjorde hun det venligt og bestemt, men så var det altså bare helt og aldeles overstået.

Butikken var ret stor. Den forreste del var forbeholdt kaffe og te. I vinduet stod den store kaffemølle og snurrede næsten uafbrudt, for det gav indtryk af stor aktivitet, når den var i

gang, men man skulle selvfølgelig sørge for, at der ikke blev malet alt for meget kaffe. Det var en af mine faste opgaver at polere kaffemøllen, så den strålede ud mod Kongevej.

Jeg kunne lide duften af te og var meget glad for at veje det af og blande de forskellige sorter, men af en eller anden mærkelig grund blev jeg aldrig selv tedrikker.

Legetøjsafdelingen bagest i forretningen var et kapitel for sig, et paradys for børn, der kunne få julelys i øjnene på alle tider af året, drengene ved synet af de spændende Tekno-biler af metal eller indianerborgen af træ med dens mange indbyggere og forskellige dyr. De var alle lavet af brændt ler, for vi var jo endnu ikke kommet ind i plastikalderen.

Til pigerne var der masser af dukker, de fleste lavet af celluloid - tror jeg nok, og hvis en dukke mistede en arm eller et ben, så kunne dukkedoktoren, som vi kaldte ham, sætte det på igen. Jo, der eksisterede virkelig en dukkedoktor et sted i Århus, som jeg af og til blev sendt ind til.

Det var også min opgave at pudse automaten ude på fortovet, hvor man kunne trække chokolade og andet slik efter lukketid.

Engang havde jeg været ovre på den anden side af Kongevej med kaffe til Kay Nielsen, og da jeg kom tilbage, ville jeg i et pludseligt anfald af overmod tage de tre trin op til forretningen i ét langt spring. Det mislykkedes totalt, jeg faldt på hovedet ind i butikken og væltede

ANNONCE: VELKOMMEN TIL VIBY

Drik Wilhelmsens kaffe – drøj og velsmagende. – Vi blander selv de udsøgte kvaliteter i rå kaffe – altid friskbrændt
Hver dag frisk kaffe i automaten
Specialforretningen byder altid fordele

**VIBY
KAFFEHUS**

Jul. Wilhelmsen, Kongevej 8, tlf. 412 30

CACAO

THE

KAFFE

vi bygger bygget med

BYGGESYSTEMET MED VERDENSRY

Skal børnene more sig, har vi det helt store udvalg i legetøj
Alltid de sidste sæsonnyheder

Tekno

Jul. Wilhelmsen
Kongevej 8
Telefon 412 30

noget legetøj. Wilhelmsen fik sig et godt grin.

Omkring 1960 havde jeg - ligesom Irma i sin tid - fået lyst til at prøve noget andet. Og det gjorde jeg, sådan da, for jeg blev i kaffebranchen, men skiftede arbejdsplads til en forretning på Søndergade ved siden af nuværende

Tvunget til at lukke kaffeforretning efter 45 års virke

Endnu en af de små nærbutikker i Viby forsvinder snart fra bybilledet. Efter at have drevet Viby Kaffehus på Viby Torv i 45 år lukker indehaverne, Esther og Jul. Wilhelmsen, om kort tid forretningen.

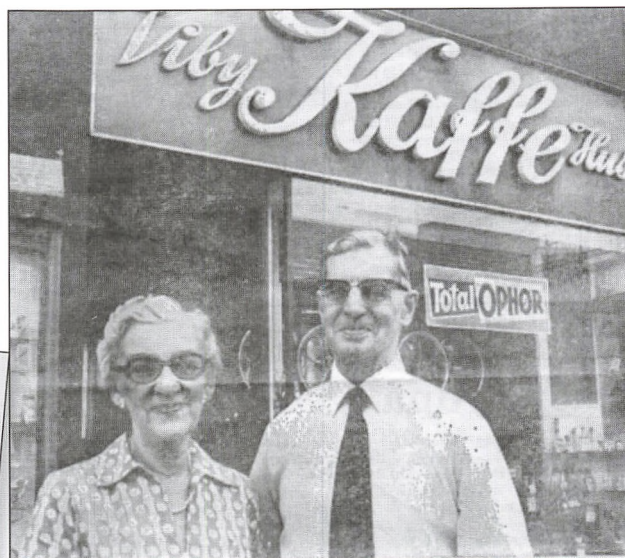
Selv om de begge for et par år siden nåede pensionsalderen, ville de gerne være fortsat endnu et par år. Men Handelsbanken, der ejer bygningen, hvor kaffeforretningen har haft til huse de seneste 40 år, ønsker en ensartet facade, hvorfor der ikke længere kan drives for-

retning af nogen art i lokallet. Det menes, at lokalerne i stedet lejes ud til kontorer.

Ægteparret har selv oparbejdet forretningen, der de første fem år havde til huse i nummer 24 på den daværende Kongevej.

Det bliver et savn for mange Viby-borgere. Når Viby Kaffehus ikke længere eksisterer. Kun få forretninger kan i dag tilbyde kunderne friskbrændt kaffe og 26 forskellige teblandinger, hvilket Esther og Jul. Wilhelmsen altid har kunnet.

Kaufmann. Her blev jeg i temmelig mange år. Og det var her, jeg mødte den lærer, der en hel del år tidligere havde givet mig en øretæve. Jeg kunne ikke dy mig for at fortælle ham det, og han sagde, at det var han da ked af at høre.

1974 Julius og Esther Wilhelmsen.
Viby Kaffehus lukker og slukker.

FOTO: AARHUS STIFTSTIDENDE

Jeg håber, han blev lidt flov.

Men jeg fik da en fantastisk afsked med Kaffehuset i Viby. Til min sidste fødselsdag der på stedet blev jeg fejret med dannebrogssflag, og så fik jeg overrakt en pakke, der viste sig at indeholde et par mokkasiner, og i hver mokkasin lå der en 50-kroneseddel. Det var en flot gave og en betydelig sum på det tidspunkt.

Eriks kommentar

Begyndelsen og slutningen. Kaffehuset har ligget to steder i Viby, først på hjørnet af Kirkevej og Kongevej, hvor senere farvehandler Jensen flyttede ind, men det meste af tiden i Han-

Viby Kaffehus 1954

FOTO: VIBY LOKALHISTORISKE ÅRKBY

delsbankens bygning med ordensmennesket isenkræmmer Thor som nabo og Kay Niensens trikotagehandel på den modsatte side.

Julius og Esther Wilhelmsen var begge født i 1905, han døde i 1982, hun i 1992. De havde tre døtre, Lis, Else Marie og Jette. Fra sin nuværende bopæl i Værløse har Lis Wilhelmsen, gift Skaksen, bidraget til historien med diverse oplysninger og en del af de her viste avisudklip og billeder.

Viby Kaffe Hus startede i 1929 og satte sit præg på Kongevej sammen med alle de andre små forretninger. Nærbutikker ville man nok sige i dag. I 1974 var det slut, og da var den gamle Kongevej allerede i opløsning på grund af nedrivning af det meste af den nordlige side.

Viby Centret og Hotel Mercur blev bygget. Hotel Viby og de gamle butikker forsvandt. Bybilledet ændrede sig virkelig meget, og vi, der har oplevet det gamle Viby, kan sige med St. St. Blicher:

"Ak, hvor forandret" ■

Steen Juul

Viby Industrikvarter

Industrikvarteret, som dækker et areal på 90 tønder land, er beliggende på de to gamle Vibygårde, Øllegård og Rudolfgårds jorder.

I 1956 købte Viby Kommune Øllegården på 45 tønder land, og i 1961 købte kommunen Rudolfgård, ligeledes på 45 tønder land, til en pris af 650.000 kr. af gårdejer Jens P. Jensen.

Byggemodning.

Dermed var arealet stort nok til at gå i gang med byggemodningen, så området blev klart til de mange industrivirksomheder, der stod på spring for at komme ind i kommunen.

En væsentlig grund til kvarterets popularitet var, at jernbanen løb lige forbi, og hovedvej A10 blev udvidet til firesporet vej.

Samme år, 1961, blev kvarterets projekterede veje navngivet. De to største veje fik navn efter de to tidligere sognerådsformænd Jens Juul og Gunnar Clausen. To andre fik, noget fantasiløst, navnene Fabrikvej og Industrivej. De

sidste, efter de gamle gårde, Øllegårdsvej og Rudolfgårdsvej, som en del år senere fik en lille sidevej, Skt. Georgs Vej.

At behovet for arealer til industribyggerier var stort, kunne man læse i en artikel i Aarhus Stiftstidende fra 29 september 1962: Da Viby Kommune gav oplysninger om, at 90 tønder land ville blive stillet til rådighed for fabriksbyggeri, meldte der sig 60 interesserede. Af disse blev 35 tilbage, men det ser ud til, at der kun kan skaffes arealer til de 30 i første omgang siger kommuneingeniør H. Arnum.

Udvikling.

Starten af, og udviklingen i det nye industrikvarter, kan følges gennem følgende uddrag fra sognerådets mødereferater:

20.november 1961: Teknisk udvalg indstiller: at Rudolfgårdens jorder bortforpagtes for et år ad gangen for 200 kr. pr. td. land, - at forpagtningen af jorden uden bygninger tilbydes Th. Hansen, Øllegården, og at såfremt

Udsigt fra Rudolfsgaards vinduer. I baggrunden Øllegaard juli 1961

FOTO: LOKALARKIVET MOLLEPARKEN

Th. Hansen ikke ønsker at modtage tilbudet, da at tilbyde Aage Petersen, Nicolajgården, forpagtningen.

12.februar 1962: Økonomiudvalget indstiller, at sognerådet godkender et sagen vedlagt forslag til salgsvilkår for grunde fra Øllegård, Rudolfsgård og Skovly. (salgsvilkårene kan bese i arkivet).

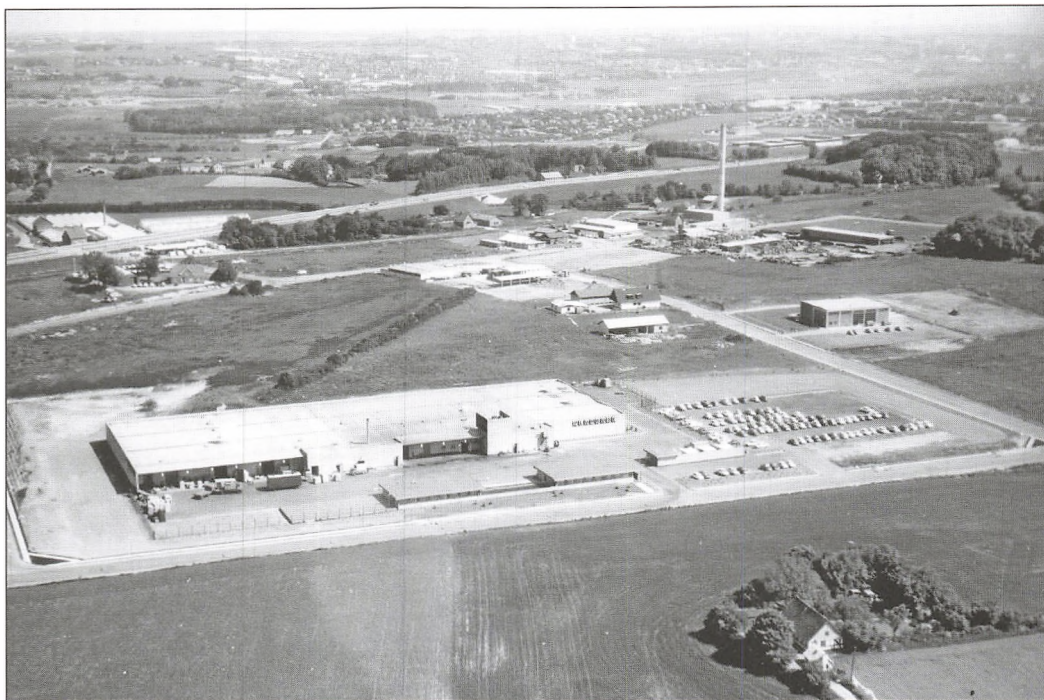
25.juni 1962: Handelsbanken i Aarhus er indforstået med at overtage grundpantebreve indtil 2 mio. kr. vedrørende parceller. (Grund-

prisen er 12-15 kr./m² alt efter beliggenheden).

11.februar 1963: Gunnar Black Petersen ansøger om byggetilladelse til opførelse af et savværk ved den projekterede Jens Juuls Vej. Dette er den første sag i industrikvarteret.

På bagsiden af sognerådsreferatet er der en notits: Øllegården Rudolfsgården udarbejdet. Alle grunde på nær tre er solgt.

25.marts 1963: Teknisk udvalg indstiller, at de 5 veje optages som offentlige biveje i Viby Kommune.

*Plumrose
(Aarhus Flæskehal) 1968
Øllegaard ses øverst mf.*

FOTO: VIIIY LOKALHISTORISKE ARKIV

19.august 1963: Byudviklingsudvalget for Århuseggen meddeler, at man har vedtaget Øllegårdens og Rudolfgårdens jorder tildeles inderzonestatus. Arealet har hidtil været beliggende i mellemzone.

07.oktober 1963: Århus Amtsråd giver tilladelse til, at de 5 veje optages som offentlige biveje i Viby Kommune, når de er anlagt.

10.februar 1964: Teknisk udvalg indstiller, at sognerådet snarest optager forhandling med Århus Sporveje om, at buslinierne 5 og 10 føres

videre fra Vestre Kongevej ad Skanderborg landevej til industrikvarteret på Øllegårdens arealer. Sagen er motiveret af flere henvendelser fra ejere af de nye virksomheder i nævnte industriområde.

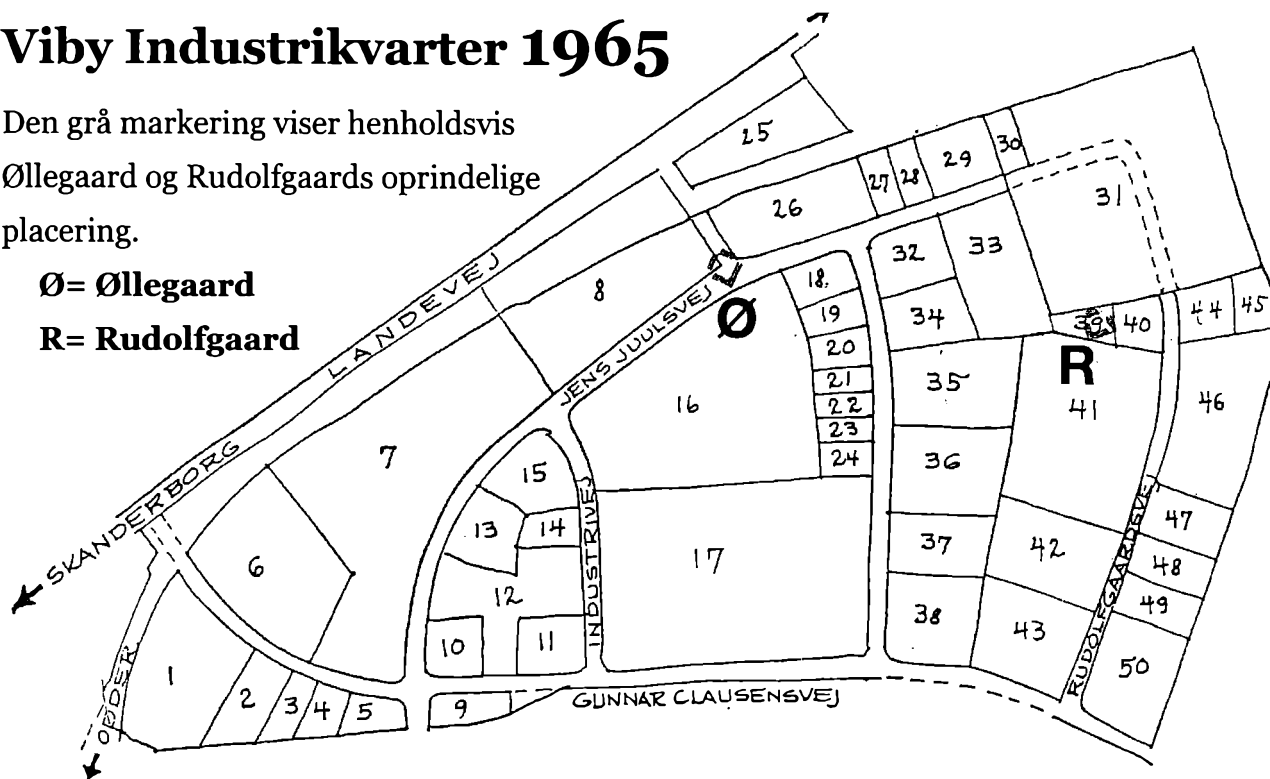
09.januar 1967: Skrivelse af 22.12.1966 fra Århus amts Vejinspektorat med meddelelse om, at amtsrådets vejudvalg har vedtaget på nærmere angivne betingelser vederlagsfrit at overlade areal af hovedlandevej A10 til udvidelse af Gunnar Clausens Vejs indmunding i landevejen.

Viby Industrikvarter 1965

Den grå markering viser henholdsvis
Øllegaard og Rudolfgaards oprindelige
placering.

Ø= Øllegaard

R= Rudolfgaard

1. Volvo	16. Kirks Telefonfabrikker A/S	33. Viby Savværk
2. Vognmand O. Rasmussen	17. Aarhus Flæskehal A/S	34. Smedemester I. M. Nielsen
3. Vognmand A. Jacobsen	18. Mekaniker K. Hjortshøj	35. Jysk Metalisator
4. Mekaniker S. Hørlyck	20. Vulkanisør Anker Kristensen	36. Meisner Jensen, København
5. Mekaniker Verner Rasmussen	21. Brødrene Hammelsvang	37. Robert Rasmussen, Klichéfabrik
6. N. Purup	22. Tømrermester K. Kryger	38. Møbelfabrikken Regan
7. Skandinavisk Motorcompagni	23. Smedemester J. Ryggaard	40. Snedkermester H. Aarup
8. Niels Andersen, Automobileer	24. Murermester Frode Petersen	41. Fabrikant Karl Krøyer
9. A/S Tektra	25. Bohnsted-Petersen, Automobileer	42. Sct. Nicolauskilden
10. L. Ottensten, København	26. Tage Nielsen, Automobileer	43. Blikkenslagermester K. Tychsen
11. Smedemester E. Aastrup	27. Maskinsnedker A. Koch	44. Bogbindermester N. J. Uth
12. Cartolit	29. Snedkermester E. Rasmussen	47. Tømrermester Børge Christensen
13. Nestle	30. Fjernvarmecentral	48. Fabrikant Erling Hjort
14. Murermester Herman Hager	31. Bruun og Sørensen	49. Snedkermester B. Andreasen
15. Motor-Depotet	32. Bjørn Nielsen	50. Phønix Trykkeriet A/S

Kilde: Aarhus Stiftstidende 18. april 1965

Ændret Sogneskel

14. august 1967: Holme-Tranbjerg sogneråd tiltræder at sogneskellet til Viby kommune reguleres, så det følger den projekterede og delvis anlagte Gunnar Clausens vej. Der gøres samtidig opmærksom på, at der ikke er taget stilling til udgiftsfordelingen vedrørende anlæg af Gunnar Clausens Vej.

15. januar 1968: Ansøgningen om reguleringen af kommunegrænsen, som også gælder i kirkeligt henseende, sendes til Indenrigsministeriet.

Plantegning

På modstående side vises plantegningen fra 1965 over de første virksomheder i området.

I dag, små 50 år senere, er kun 3 stadig tilbage. Det er Volvo, Jysk Metalisator og Fjernvarme-centralen.

Små håndværksmestre med kun få ansatte var der hele 16 af i starten, mange af dem var mestre fra Viby, der udnyttede muligheden for at få mere plads.

Vejene i området var i 1965 endnu ikke færdig-anlagte, der var bl.a. endnu ikke gadebelysning.

Byggeaktivitet.

Fra 1964 går det stærkt med byggeaktiviteten de følgende år. Sognerådets mødereferater fortæller om ansøgninger om byggetilladelser, dispensation for bygning i højden, afstand til naboskel og vej, sammenlægning af parceller og meget andet.

I referaterne kan man desuden se, at det var på Jens Juuls Vej byggerierne startede. Først med G. Black Petersens savværk, dernæst kom Cartolit med en fabriksbygning på 1492 m² og Niels Andersen med en monteringshal på 321 m². Snedkermester Axel Koch opførte et maskinsnedkeri, og vognmand Krogsbæk Jensen byggede en garagebygning. Sådan fortsatte det med opførelse af virksomheder i alle størrelser, fra den lille enkeltmands- til de store med flere hundrede ansatte.

Mange brancher er repræsenteret i området. Den største er bilbranchen, med alle de store bilmærker bl.a. Volvo, BMW, Citroén og Volkswagen. Små virksomheder, også enkeltmands-, indenfor håndværk, såsom VVS, automekaniker, murer, tømrer og maskinsnedker. Den grafiske ved Purup og Phønix-trykkeriet. Fødevarer ved Aarhus Flæskehal. Flere forskellige industrivirksomheder der fremstiller mange forskellige produkter.

Den største af industrivirksomhederne er Danfoss, der fremstiller radiatortermostater. Firmaet har til huse i en fabriksbygning, der oprindeligt var opført til Kirks Telefonfabrik. De nåede imidlertid aldrig at flytte ind. Danfoss har senere udvidet med 5000 m², til i alt 12000 m². På et tidspunkt sidst i halvfjerdserne var der ansat over 1000 personer i virksomheden, men rationalisering og udflytning af produktion til en ny fabrik i Hårup ved Silkeborg, har reduceret antallet til omkring 200.

I en årrække var der endog en skole i kvarteret. Det var Aarhus Kommune, der lejede en bygning

*Viby Industri kvarter 2012
 En af de få tilbageværende
 virksomheder: Volvo*

FOTO: LEIF NIELSEN

på Rudolfgårdsvej af Bruun & Sørensen for en periode af 10 år. Anneksskolen, med 16 lærere og 350 elever, skulle tjene som aflastning for Søndervangsskolen, der i disse år oplevede en meget stor tilgang. Det viste sig senere, at 10 år var lige, hvad der skulle til.

Erhvervsghetto.

”Vejen, ingen vil flytte ind på”. Sådan lyder det for tiden blandt ejendomsmæglere af erhvervsbygninger om Gunnar Clausens Vej.

Ifølge JP Aarhus den 19. Juni 2011 er der hele 20 ledige lejemaal på vejen. En meget stor del af bygningerne er utidssvarende. Derfor vælger potentielle lejere ejendommene fra. Ifølge flere lokale mæglere, er det en stærkt bekymrende udvikling, som er svær at stoppe igen. De frygter, at områ-

det skal ende som en ”erhvervsghetto”. En del af forklaringen er, at mens der tidligere var mange produktionsvirksomheder, som havde behov for bygninger med masser af plads til produktion og lager, så er det i dag i langt højere grad videnvirksomheder, som åbner. Og de har ikke nær samme pladsbehov.

Den anden store vej, Jens Juuls Vej, har tilsyneladende ikke det samme problem. Her er intet til salg.

Erhvervsafdelingen i Aarhus Kommune er opmærksom på problemerne i Viby-området. Fremtiden vil vise, hvordan det kommer til at gå.

I arkivet findes et ringbind, der omhandler industri kvarteret. Hvis du/I har billeder, en god historie eller andet fra området, er arkivet meget interesseret i at låne det til registrering. ■

Danfoss

Viby Industrikvarter 2012

Fiat

Aarhus kommunes Fjernvarmecentral

Nissan - Kia

Lysk Presenning

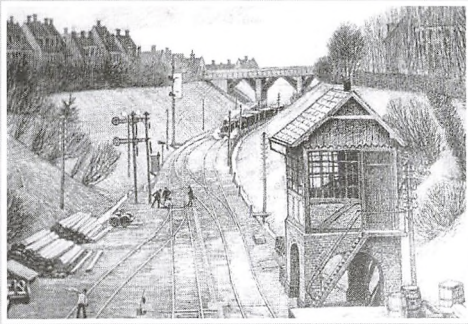
FOTO: STEEN JUUL

Det skete i Viby

I denne nye rubrik i Vibybogen vil vi hvert år tage et flash-back på begivenheder m.v. i tidligere år. Normalt vil det være for 100, 50 og 25 år siden, men hvis der ikke er sket noget i f. eks. 1962, så finder vi i stedet for 60 eller 40 år siden, som det er sket i år. I hvert fald en af disse begivenheder vil endvidere være behandlet i en artikel i bogen.

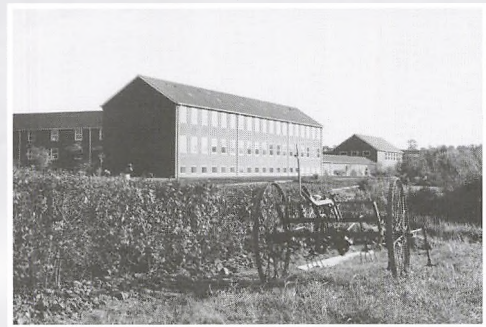
1862 – for 150 år siden

- Det første damptog kører mellem Aarhus og Randers. Banegården ligger på grænsen til Viby, og den første sporstrækning løber på Vibys jord.

1952 – for 60 år siden

- Vestergårdsskolen starter og overtager skoledriften fra Viby Skole.

1912 – for 100 år siden

- Viby El-værk sender den første strøm ud i ledningerne til de første andelshavere. Læs artiklen om Viby El-værk i denne bog.

På billedet ses bestyrerboligen, der også rummede administrationen samt maskinhal- len, der begge er opført 1912. Elmasten ser ud til at være af nyere dato.

1972 – for 40 år siden

- Odderbanen etablerer de første trinbrætter i Viby: Rosenhøj og Øllegårdsvej

Tove Glud Rasmussen

”Nationalhaver” i Kongsvang

I Vibybogen 2007 havde jeg en artikel om kvarteret Ny Kongsvang. Det fremgår heraf, at Chr. E. Rohde havde indgået aftale om køb af området med gårdejerne og brødrene Mikkel og Eskild Jacobsen i en købekontrakt, der var dateret 18. januar 1912. Købekontrakten oplyser, at området strakte sig fra Aarhus skel til vejen til Vibygård, dvs. fra bunden af grundene på (nu) Vermundsgade mod Aarhus og (nu) Rosenvangs Allé.

I begyndelsen af i år fik Viby lokalhistoriske Arkiv foræret kopier af de første numre af bladet ”Nationalhaven”. Heraf fremgår det, at de to gårdejere den 1. februar 1911 havde indgået aftale med Niels Andersen Uldall om overtagelse af 4½ td. land til brug for ”Nationalhaven” i den østligste del af Ny Kongsvang, nærmere bestemt langs (nu) Vermundsgade. Sammenligner man oplysningerne i de to kontrakter, må man konkludere, at aftalen med Uldall er blevet annulleret, selv om der forelå et fuldt færdigt projekt. Men hvad var Nationalhaven, og hvad bestod projektet af?

Det var ovennævnte N.A. Uldall, som han kaldte sig, der stod bag foretagendet. Det fremgår af bladet ”Nationalhaven” nr. 1, 1907, hvor

han indledningsvis skriver (citater er med ny retskrivning):

I det første nummer af ”Nationalhaven” er dermed ikke fastslået nogen bestemt eller regelmæssig udgivelse af bladet. Det er imidlertid mit håb, at det foretagende, bladet skal være organ for, må vinde den interesse og tilslutning, som sagen fortjener. Sker dette, vil bladets regelmæssige udgivelse som uge- eller månedsblad være sikret.

Den tanke, der bærer bladet, opstod på følgende måde:

For nogle år siden oprettede undertegnede i Aarhus to haveanlæg – nemlig Lyst- og Brugs haverne i Skovfaldet og Sports- og Brugshaverne ved Præstevangen.

På grundlag af de derved indvundne erfaringer måtte den tanke hurtigt opstå:

Hvad må der ikke kunne opnås på lignende områder, om:

- I **teknisk ledelse**
- II **rådgivende fagkundskab og**
- III **praktik arbejde**

forenedes om bestemte opgaver og løste dem efter et bestemt system.

Ud fra det indlysende i denne tanke, opstod ideen om

NATIONALHAVERNE

Planen blev straks efter sin udarbejdelse forelagt en kreds af mænd, der knyttedes til foretagendet som konsulenter og ved hvis fagmæssige hjælp, beregninger og tegninger m.m. blev udarbejdet, og fik derved den mere bestemte form, hvori den nu forelægges i nærværende nr. af "Nationalhaven".

Aarhus, i juni 1907

Uldall

Driftsleder af Sports- og Brugshaverne, Aarhus

Resten af bladet fortæller mere om projektet, der gik ud på, at blive "et bælte af haver og frugtskove omkring byerne i hele landet", og dets motto var "I vor sorte muld ligger landets guld". Det oplyses, at der til projektet allerede var knyttet en række konsulenter, som havde holdt møder i februar, marts og maj 1907. De omfattede en

NATIONALHAVEN

Organ for Nationalhavernes Interesser.

I Aargang

Følger N. A. ULDALL, Aarhus

Nr. 1. 1907

Part af Vest- og Brugshaverne, Aarhus

Herfor søger vi "Nationalhavens" Arealer i Hovedstaden og i de forskellige Byer. Det er indledt med Hensyn til det økonomiske. Bladet skal være trykt i et, som kan være af Interesse og Betydning, som Sagen kræver. Særlig vil vi herved opmærksomhed henlede på det nye Areal, som vi har oparbejdet i Aarhus. Det er et Areal, som vi har oparbejdet i Aarhus. Det er et Areal, som vi har oparbejdet i Aarhus.

**Fællesforetagendet
Udalls Nationalhaver.**

**Et Bælte af Haver og Frugtskove
omkring Byerne i hele Landet.**

Kava og Formaal

Herfor søger vi "Nationalhavens" Arealer i Hovedstaden og i de forskellige Byer. Det er indledt med Hensyn til det økonomiske. Bladet skal være trykt i et, som kan være af Interesse og Betydning, som Sagen kræver. Særlig vil vi herved opmærksomhed henlede på det nye Areal, som vi har oparbejdet i Aarhus. Det er et Areal, som vi har oparbejdet i Aarhus.

NATIONALHAVERNE.
Herfor søger vi "Nationalhavens" Arealer i Hovedstaden og i de forskellige Byer. Det er indledt med Hensyn til det økonomiske. Bladet skal være trykt i et, som kan være af Interesse og Betydning, som Sagen kræver. Særlig vil vi herved opmærksomhed henlede på det nye Areal, som vi har oparbejdet i Aarhus. Det er et Areal, som vi har oparbejdet i Aarhus.

Herfor søger vi "Nationalhavens" Arealer i Hovedstaden og i de forskellige Byer. Det er indledt med Hensyn til det økonomiske. Bladet skal være trykt i et, som kan være af Interesse og Betydning, som Sagen kræver. Særlig vil vi herved opmærksomhed henlede på det nye Areal, som vi har oparbejdet i Aarhus. Det er et Areal, som vi har oparbejdet i Aarhus.

eller enten forny Lyngmaalet eller søge Arealerne overdraget til kommunal Drift. Eller man vil selv købe Areal med eller uden Bygning. En sådan Bygning vil da som Regel ikke blive afhandlet, men benyttet til Administrationsrum, selskabeligt Binsg eller Rekreationshem for Selskabets Medlemmer i Sommermaanedene.

Naar Arealer skal deles

Hvis Selskabet erhverver sig Grundareal, bliver dette inddelt i Felter, som begrænses af Frugtræ-Alleer. Et passende Areal udlægges til Legepaviljon. Resten inddelles i større eller mindre Havespækker — ligefra et lille Jordstykke med et enkelt Frugtræ op til fuldstændigt anlæg af Havespækker med Frugtræer, Blomster- og Køkkenhave. Blomstehaven faar Planter og Dekorativt Anlæg, Frugthaven faar Træer med Forskelløse Hørdfrugt til Hjemmebrug eller Eksport, og Brugshaven faar de Planter, der kan frembringe Landets bedste Haves- og Køkkenprodukter, med Herbarium, Køl og Kølkanaler og — naar Opbygning

sagfører (juridisk konsulent) en laboratorieforsker (jordbunds- og ernæringsfysiologiske undersøgelser), en civilingeniør (afvandings-, vej og reguleringsforhold), skoleforstanderen på Beder Havebrugsskole, en arkitekt (forsamlingshus og lysthuse), et par handelsgartnere (det praktiske arbejde), en anlægsgartner, en lærer (haver til børn) og en landinspektør (udstyknings og opmålinger). Senere skulle der også tilknyttes lokale konsulenter.

Der var således ikke noget overladt til tilfældig-

hederne, og bladet indeholder tegning af en grundplan over Nationalhaven i en by med et areal på i alt ca. 74.000 kvm. På dette areal, der var inddelt i 12 lige store felter med gange imellem hvert felt, skulle der være 100 brugshaver med frugtbælte hver på ca. 400 kvm., 108 børnehaver med en fælles idrætsplads på i alt ca. 4700 kvm., et fællesanlæg med en fællesbygning også på ca. 4700 kvm., en fælles idrætsplads på ligeledes ca. 4700 kvm. og 12 frugtbeplantede haver på hver ca. 400 kvm.

Hver have skulle opdeles efter et ganske bestemt system. Forrest lysthave med et lysthus, herefter brugshave og bagest frugthave.

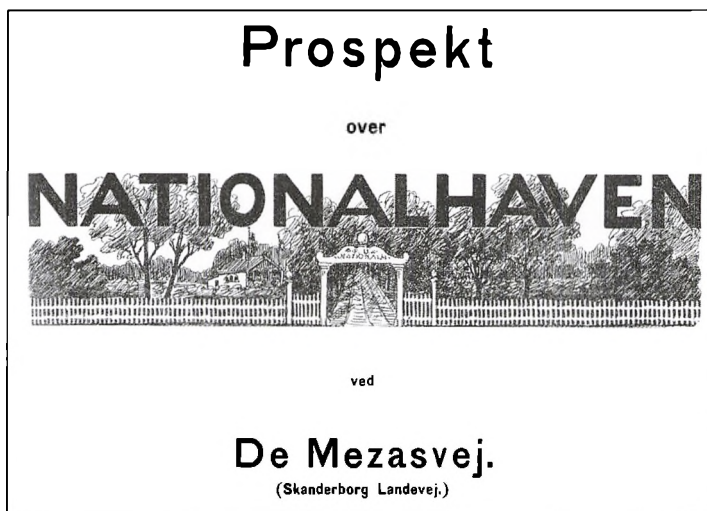
Der var også tegninger af en frugtskov og 2 haver i landkommuner. Disse havde også fælles idrætspladser, men ikke fællesanlæg.

Nok om projektet i 1907.

Vi går frem til 1911.

Nu udkom blad nr. 2 om "Nationalhaven", som omhandler anlæg af Nationalhaven ved Randersvej. Det fremgår, at Nationalhaven lå ved gården Katrinebjerg, og af teksten til et billede oplyses det, at anlægget var påbegyndt 10. oktober 1908. Selve bladet er dateret foråret 1911.

Bladene om Nationalhaven er på Statsbiblioteket indbundet, og efter blad nr. 2 er indhæftet en dobbeltside omfattende "Prospekt over Nationalhaven ved De Mezasvej (Skanderborg Landevej)".

Indholdet tyder på, at "Prospektet" egentlig burde have siddet foran blad nr. 2, hvortil kommer, at det er dateret 12. februar 1911, altså tidligere end foråret 1911.

"Prospektet" indledes med:

"Efter flere års forarbejde og efter at driftslederen [Uldall] havde sikret sig den nødvendige assistance (konsulenterne) for et åremål, fremsattes tanken 5. januar 1907 offentlig i landspresen under navn "Uldalls Nationalhaver". Medregnet forarbejdet i 2 anlæg har denne bevægelse medført, at der til dato er udlagt 41½ td. land i 6 anlæg, der tilsammen er beplantet med 3.220 stk. frugttræer (æbler, pærer, blommer og kirsebær), 12.232 stk. frugtbuske (ribs, stikkelsbær, solbær og hindbær), 3.220 roser, 6.440 sirbuske og stauter og 32.200 jordbær.

Den her nævnte beplantning er fordelt i 322

Jorden og dens behandling

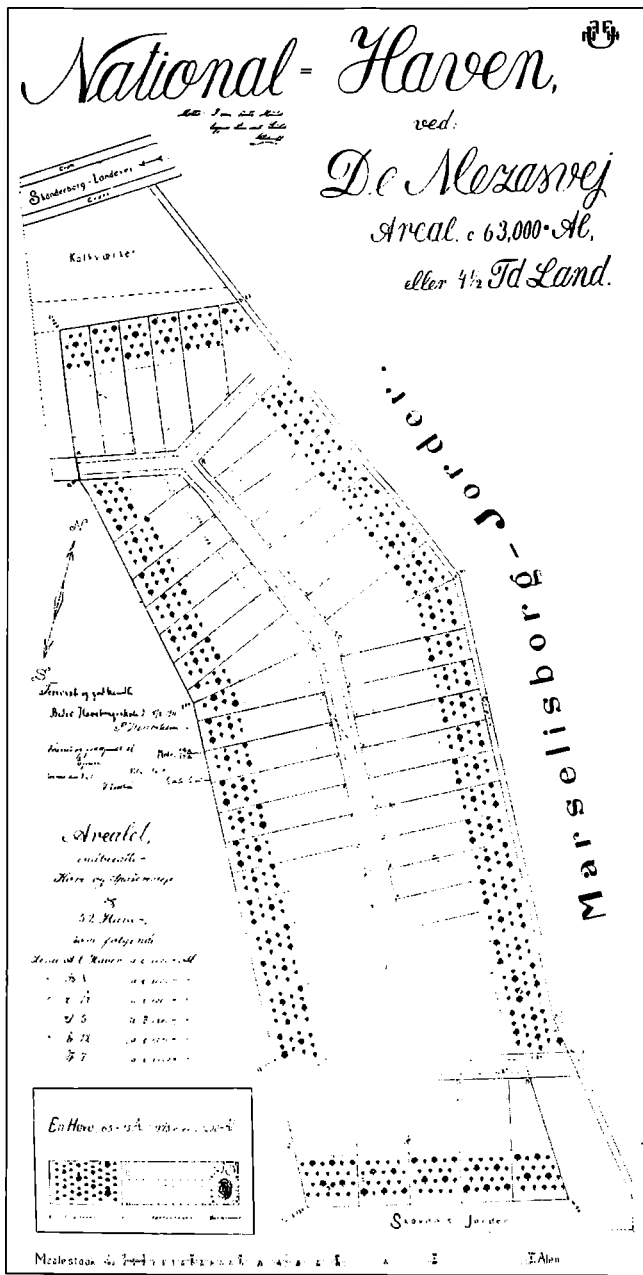
Inndeling og drift af et økonomisk havebrug

anlagte ejendomshaver, der betales i 10 á 15 år”.

Herefter kommer der en programerklæring, der fortæller om formålet, der var:

- a. at skaffe ejendomsjord og ved fagmæssig hjælp at bringe jorden i kultur,
- b. ved kontrolleret valg af træer, buske og planter at fremskaffe et 1. klasses produkt og
- c. ved foredrag at sprede oplysning om:
 1. jorden og dens behandling,
 2. inddeling og drift af et økonomisk havebrug og
 3. haveprodukternes anvendelse og ernæringsværdi i husholdningen.

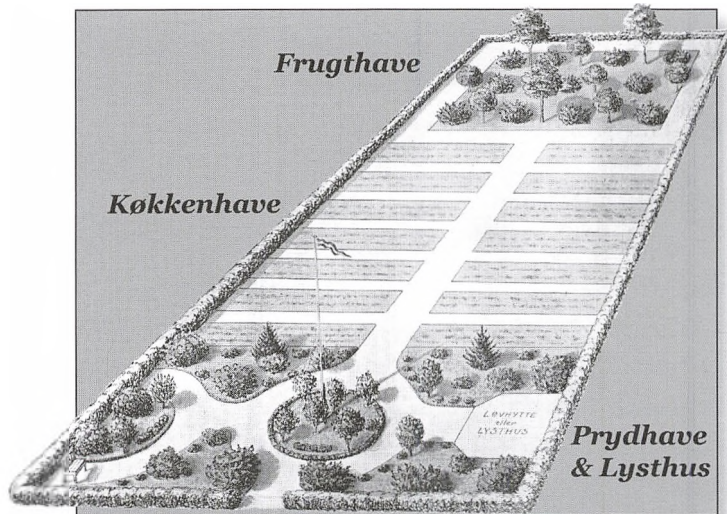
Endelig kommer det, der er af interesse for os i Viby, nemlig ”Nationalhaven” ved de Mezasvej. Nu har vi ganske vist aldrig opfattet De Mezasvej som liggende i Viby, men det fremgår tydeligt, at projektet var en udstykning fra matr. nr. 19a og 17a i Viby.

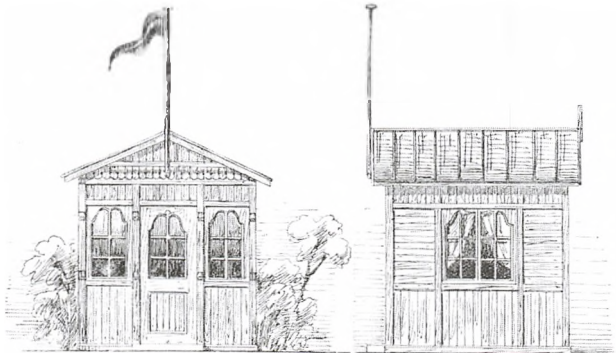
Udsigt fra Arealet mod Kongsvang Villakvarter

Tegningen af projektet er godkendt den 8.2.1911 af ejerne M. Jacobsen og Eskild Jacobsen og aftrykt i bladet. Øverst på tegningen kan man se Skanderborg Landevej, som der lå et kalkværk op til, og herefter kommer de 52 haver, som lå ud til dels (nu) Dansgade og til dels (nu) Vermundsgade. Endelig kan man se Marselisborg Jorder mod øst. Princippet med en have, der mod vejen først bestod af en pryddel med blomster, derefter en køkkenhavedel

og sidst en del med frugttræer og frugtbuske, var opretholdt, men der var ingen fællesarealer. Grundene var for de flestes vedkommende 1000 kv. alen eller knap 400 kvm, men der var også grunde på 1500 kv. alen eller på knap 600 kvm. Prisen var 75 øre pr. kv. alen, der skulle betales med 75 kr. i udbetaling og restbeløbet med 18,75 kr. pr. halvår. Det vil sige, at grunden var betalt efter 18 år. Projektet indbefattede også kloak, som dog først ville blive lagt i vejen efter 5 år.

Mens det ikke fremgik klart af projektet fra 1907, hvem der skulle udføre arbejdet, er det her i 1911 tydeligt anført, at anlægget skulle bygges op ved fælles hjælp, der 1. bestod af den rådgivende fagkundskab (konsulenterne) og 2. praktisk arbejde (havebrugerne). De der købte grundene, skulle altså selv udføre arbejdet, men udføre det efter konsulenternes anvisning. Foruden tegning af selve projektet var der også både tegninger af et par lysthuse bestående af et enkelt værelse og måske veranda og et par havehuse i to etager, hvori der både var værel-

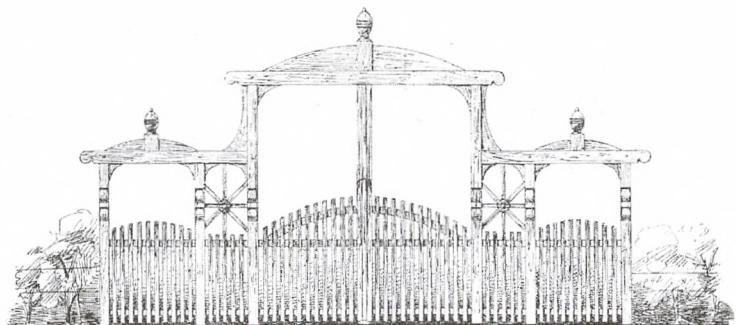
Lukket Lysthus med Paptag

6-kantet Lysthus med Straatag

**Lysthus med 1 Værelse, Køkken og Cl.
Indmuret Bindingsværk med Panel indvendig**

**Haveportal
Arkitekt Thorkel Møller M.A.A. Aarhus**

ser og køkken samt loggia – altså beregnet til sommerbeboelse.

I indledningen til denne artikel er nævnt, at aftalen om Nationalhaver i Ny Kongsvang må være annulleret, da Chr. E. Rohde mindre end et år efter aftalen med Uldall fik købekontrakt på arealet, men årsagen fremgår ikke. Måske man hellere ville have den villabebyggelse, som Chr. E. Rohde lagde op til i de købekontrakter,

der med gårdejerne som sælgere blev udstedt fra 11. april 1911 og fremefter?

Hvad skete der senere?

Men ideen om Nationalhaverne levede videre. Desværre mangler nr. 3 af bladet Nationalhaverne i både Statsbibliotekets og Det Kongelige Biblioteks indbundne blade, men der må være udkommet noget i sommeren 1911, da nr. 4 er dateret

efteråret 1911. Det er nærliggende at tro, at nr. 3 (eller "Prospekter" i stedet for nr. 3) har omhandlet Nationalhaver i Brabrand og Hammel, da blad nr. 7 dateret sommerhalvåret 1913 fortæller: "Nationalhaver er anlagt i følgende byer: Aarhus, Brabrand, Hammel, Skanderborg, Herning og Skive", hvor anlægget i Skanderborg er omtalt i blad nr. 4, Herning i nr. 5 fra august 1912 og Skive i nr. 6 fra vinterhalvåret 1913. Tidsrækkefølgen af de oprettede haver i nr. 7 følger altså omtalen i de ældre blade. Bortset fra Nationalhaver i Viby ser det således ud til, at der blev oprettet haver i alle de andre omtalte byer i hvert fald op til 1913. Der skal her ikke redegøres for de mange Nationalhaver, der opstod i de følgende år, kun at bladet Nationalhaven fortsatte med at udkomme i hvert fald til og med nr. 49 i 1929. Et par artikler om Nationalhaver er det også blevet til i andre publikationer, nemlig om Nationalhaven i Ølgod i "Årbog for Ølgod Museum, 1977" og en generel

artikel af Peter Dragsbo i "Journalen" 1993 nr. 5, hvor Nationalhaven i Middelfart er omtalt.

Afrunding:

I forbindelse med arbejdet med denne artikel, har jeg været i kontakt med en del mennesker, og alle har set noget spørgende ud, når jeg har sagt ordet "Nationalhaver". Ingen har nogensinde hørt om dem, og man kommer til at tænke på talemåden: "Om hundrede år er alting glemt".

At dømme efter antallet af haver, som utvivlsomt er blevet oprettet i årene fra 1907 til 1929, må tanken om at oprette haver på denne forud fastlagte måde have tiltalt mange mennesker.

Men i Ny Kongsvang blev de altså ikke til noget. Vi ved i dag ikke hvorfor. Måske Viby Kommune hellere så, at der kom gode skatteborgere til kommunen? Hvis der er læsere, der kender noget til det, vil vi i både forening og arkiv meget gerne have det at vide. ■

Nationalhavens Fælleshus
Arkitekt Thorkel Møller M.A.A. Aarhus

Ejvind Hansen

Det er min fars fiskebil.

Om en af de glemte "butikker"

Det er Arkivernes Dag 2011. Et af udstillingens temaer er De "glemte" Butikker i Viby. Aase Clausen (f. Mikkelsen) peger på en varevogn på et af udstillingens billeder. "Det er min fars fiskebil. Min far var fiskemand, men han havde ingen butik".

Billedet med fiskebilen er fra 1955. Det er fremstillet som postkort, og mange nye medlemmer af Viby Lokalhistorisk Forening har fået det i den velkomstpakke, foreningen sender ud. Så mange har set bilen på postkortet uden at være klar over, at det var fiskemanden, der holdt det.

Når fiskebilen er ret anonym, og man ikke har nogen butik, så er det endnu lettere at blive glemt!

Her fortæller Aase Clausen om fiskehandleren og familien på Bernstorffsvej 62, den ene halvdel af et dobbelthus. Et fint album med billeder fra dengang støtter hendes fortælling.

Fra snedker til fiskehandler

Hans Karl Mikkelsen (1911 - 1980), Aases far, var uddannet snedker og arbejdede ved Kock på Kongevej. Under besættelsen var han på Flydedokken, lavede inventar til skibene.

De brugte meget celluloselak, Karl Mikkelsen tålte det ikke i længden. Han blev syg af det, dårlige nerver, irriteret, tålte ikke meget.

Han gik til lægen, der gav beskeden: Find et arbejde ude i frisk luft.

Omkring 1945-46 gør Karl Mikkelsen noget ved det, han anskaffer sig en hest og en ladvogn og fiskekasser af træ. I baghaven blev et træskur indrettet med hestestald. Nu var han fiskehandler.

Karl bygger stald/garage

Et par år efter køber Karl Mikkelsen nabogrunden, nr. 64, og træskuret bliver erstattet af en muret stald/garage med arbejdsplads, hvor fiskene kan gøres i stand. Og på loftet bliver der plads til hø til hesten. Karl Mikkelsen købte mur- og tagsten som nedbrydningsmateriale.

1955 Postkortet med
fiskebilen forrest til
venstre.

Aase Clausen f.
Mikkelsen

Familien rensede selv de mange genbrugssten, og Karl byggede selv "garagen".

Der var stadig mange ubebyggede grunde i kvarteret ved Bernstorffsvej. Karl havde en aftale med ejeren af en græsmark ved Højdevej. Her kom hesten på græs.

Karl på markarbejde

Karls heste blev ikke kun brugt til fisk.

Grunden over for deres hus på Bernstorffsvej 62 var uden bebyggelse. En af beboerne i området havde dette jordstykke og dyrkede korn der. Karl hjalp med sine "hestekræfter", han og hesten Claus trak plov, harve og såmaskine på markstykket.

Fiskemanden på arbejde

Tidligt om morgenen kørte Karl Mikkelsen ind til fiskerihavnen og købte fisk op på fiskeriauktionen.

På ugens første fire dage kørte han så ud på sine faste ruter, bl.a. mod Høskoven, på Lunds-høj, Viby Mark og omkring Brorsonsvej, Øster Allé.

Fiskemanden er ved døren

Karl holder ved døren, går ind til kunden, ved ladvognen vejer han fisken af i en spand på en bismervægt. Fisken gøres i stand, hvis kunden har ønsket det, og han går ind med fiskene.

1949 Fyraften. Karl med hesten, Aase får en ridetur hen til stalden i baggrunden

1949 Karl og 5 årige Aase harver på marken overfor Bernstorffsvej 62. I baggrunden FDBs fabrikker

1949 foran Bernstorffsvej 62. Fiskemanden ved døren. Karl vejer sild af i spanden med sin bismervægt. Aase sidder på bukken med tømmen.

1949 Aase (tv) med legekammerater på ladvognen. Til venstre for vognen ligger genbrugsstenene som Karl brugte til at mure stald/garage af

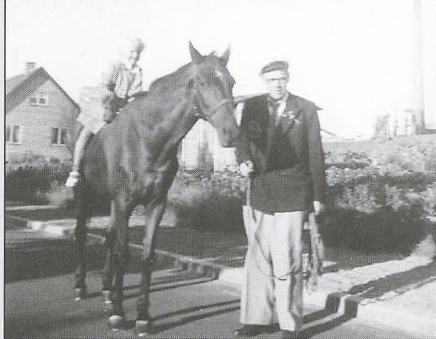
Han modtager betaling, men ofte blev det skrevet på regningen.

Torsdag og fredag klargøring til torvesalg

Efter torsdagens rute, der var lidt kortere, kørte Karl samme eftermiddagen igen ind til fiskeriauk-

tionen og købte fisk ind. Hjemme på Bernstorffsvej 62 blev fiskene rensed i løbet af eftermiddagen og aftenen. Det foregik i "garagen", der var indrettet til det med rindende vand. Det arbejde deltog Aases mor, Ellen, også i, ligesom hun var med ved salget på torvene. Sild, ål, rødspætte osv. blev gjort klar til torvesalg fredag i Skanderborg.

1949 Klar til søndagstur. Karl i det fine tøj, Aase sidder på Claus II

1950 Med søndagshestevognen til Moesgård Strand

Fredag eftermiddag blev der igen købt op på auktionen, og hjemme blev fiskene så klargjort til lørdagens torvesalg i Aarhus, der gennem årene foregik forskellige steder: Ingerslev Boulevard, Åboulevarden og Bispetorvet.

Med hestevogn og bil

I de første år havde Karl 3 forskellige heste, Claus, Claus II og Trolde. Bilerne tog over, først en sort Ford med åben lad, og sidst - som veterinærmyndighederne nu forlangte det - en lukket varebil, en rød/hvid Austin. *Den varevogn Aase pegede ud på postkortet!*

Aase fortæller, at hun som lille ofte var med nede at hente hesten fra marken ved Højdevej.

Hun blev sat på hesten, og faderen sagde: "Gå så hjem" og det gjorde den så.

Claus, en utålmodig hest

Den ene af Karls heste opførte sig på sin egen

måde. Når de holdt ved en kunde, og Karl gik ind til huset, skulle der også snakkes. Men tog det for lang tid, gik hesten videre med ladvognen (uden fiskemanden!) hen til den næste kunde. Gik der stadig for lang tid, skrabede den med hoven i vejen. Hjalp det ikke, kunne den vende om og vente der, hvor den selv var gået fra.

Drengestreger

Når Karl Mikkelsen kørte med hestevognen på de små veje, var der drenge, der syntes, det var sjovt at hænge bag på ladvognen. Det var i orden, når det var de små veje. Men når de kom ud til Kongevej, eller en anden større vej, råbte Karl: "Hop af!". Hvis de ikke hoppede af, slog han bagud med pisken efter dem.

Søndag var familiens fridag

Der blev arbejdet alle hverdage, og også nogle

1957 Hvil ved Alrø Strand,
på udflugt med den rød/
hvide Austin

aftener, men søndagen var fridag. Familien brugte tit fridagen til at tage på udflugt.

Da Karl arbejdede som snedker, havde han selv lavet en cykelanhænger, der blev brugt til ferieture langt væk bl.a. til Esbjerg og Fyn.

Men da hestene kom til, blev der anskaffet en "søndagshestevogn" til udflugter.

Fiskebil, men også udflugtsbil

Og da bilerne kom til, blev de indrettet, så de også kunne bruges privat.

Den sidste bil, den rød/hvide Austin, indrettede Karl selv. Bagi lavede han en stor kasse af spånplader beklædt med kunstfliser.

Den knuste is, fiskene lå på, smeltede efterhånden, så der var et afløb så smeltevandet kunne løbe ud. Det var krav fra veterinærmyndighederne. Men Karls indretning var genial, hele indmaden kunne tages ud - så var bilen klar til udflugt med familien.

Aase kommer i skole

Aase kommer i skole, starter på Viby skole og kommer senere på Vestergårdsskolen.

Som lille skolepige deltager Aase ikke rigtig i forældrenes arbejde, men hun synes, det er sjovt at prøve det. Det er sjovt at kunne det, de voksne kan.

Som stor skolepige deltog Aase mere i arbejdet, cyklede bl.a. ud med regninger til kunderne, det brød hun sig ikke rigtig om. Men hun deltog også ved klargøringen af fiskene torsdag og fredag.

Arbejde for sjov og for alvor

Fra at være noget for sjov, blev det til ret fast arbejde - men da Aase gik i 8-9 klasse blev det alvor. Hendes mor, Ellen, fik en diskusprolaps og kunne ikke klare det vigtige arbejde med klargøring af fiskene torsdag og fredag. Men Aase havde jo lært det, så hendes far aftalte med skolen, at hun fik fri om fredagen for at overtage sin mors arbejde, hjemme og på torvene.

1952 Aases første skoledag.
På vej til Viby Skole ad
en ret øde Bernstorffsvej

Aase i arbejde

Aase deltog nu i arbejdet, aftenarbejde hjemme med klargøring af fisk i "garagen", koldt vand, kolde fingre, såler af avis i støvlerne...

Men hun var også med på torvet, koldt, bange for at deres telt blæste om.

Det var absolut ikke noget for Aase. Og dog, det at ekspedere, snakke med folk, det elskede hun.

Så hun blev klar over, at hun gerne ville være i forretning. Men ikke fiskeforretning!

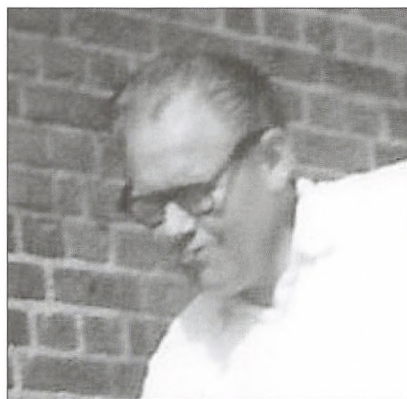
Aase kommer i lære

Aase fik en læreplads i Trikotageforretningen Knud Winter på Viby Torv, og blev udlært 3 år senere.

Senere fik hun job i Salling. Hun blev gift med Egon - en af de drenge, der hængte bag på Karls ladvogn! Da de fik deres første barn, blev hun hjemmegående i nogle år.

Karls bemærkning, da Egon første gang var med hjemme: "Er du en af de fandens knægte, der hang bag på vognen?"

Karl Mikkelsen var fiskehandler til ca. 1960. Han stoppede, kunne ikke mere holde til arbejdet, dårlig ryg, slid og kulde. ■

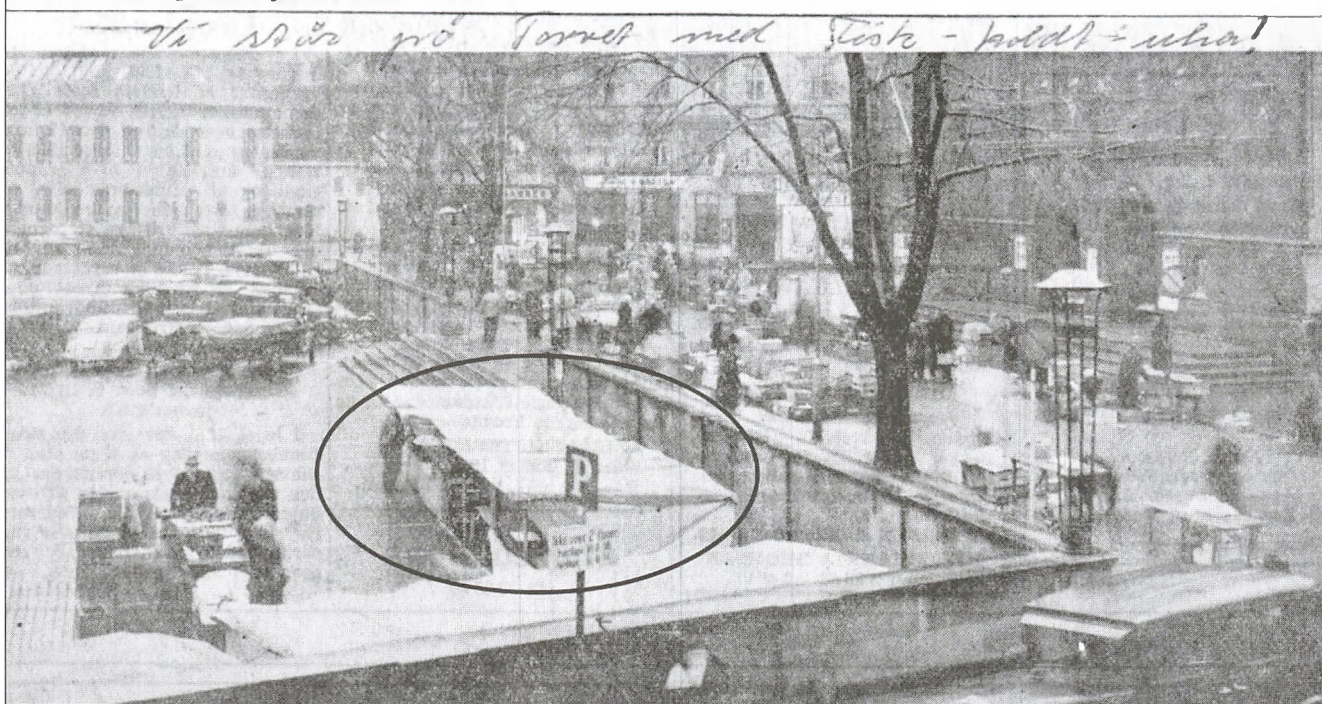
Karl Mikkelsen 1959, året før han stoppede som fiskehandler. Her som næsten altid med cigar i munden.

FOTO: I PRIVATEJE

1959 Aase 15 år i lære hos trikotagehandler Knud Winter på Viby Torv

FOTO: I PRIVATEJE

Lordag den 5. januar 1957

Torvedag på Bispetorvet vinteren 1957. Avisudklip fra Demokraten. Over billedet har Karl eller Ellen skrevet: Vi står på torvet med fisk - koldt - uha! Inde i ellipsen er Karl Mikkelsens studeplads. Længst væk solgte Karl fersk fisk, nærmest solgte Ellen røgede fiskevarer.

1959 Karl Mikkelsens sidste bil,
den rød/hvide Austin

FOTO: I PRIVATEJE

Udflugt til Vrads Sande 1952

Vrads Sande 1952

Hvide Sande, 1954

FISKEHANDLER FORENINGEN

Der var en Fiskehandlerforening hvor bl.a. Vibys fiskehandlere var medlem. De havde en årlig udflugt, en rigtig udflugt med "egen" bus til tidens udflugtsmål, og hele familien var med. Billeder fra nogle af udflugterne 1951 - 1959.

*Busserne i baggrunden.
Karl og Aase foran tv.*

Fjellerup Strand 1953.

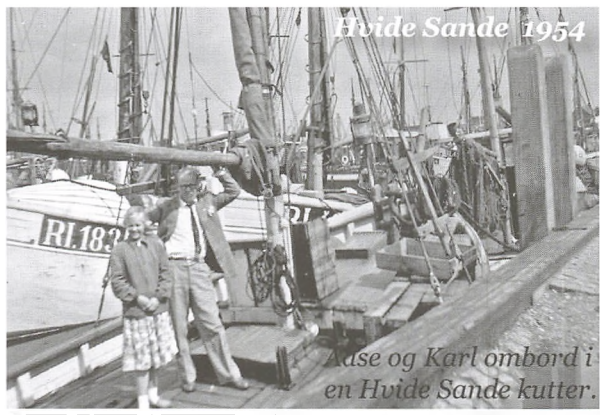
Udflugt til Gjerm Bakker 1951

ALLE FOTOS I PRIVATEJE

Fjellerup Strand. 1953

*Fiskehandler-børn,
Yderst til højre Aase,
yderst til venstre
Willy Mikkelsen
(se Vibybogen 2011)*

Hvide Sande 1954

*Aase og Karl ombord i
en Hvide Sande kutter.*

Sletter Hage. 1959

*Den sidste tur Karl
og familie deltog i.*

ALLE FOTOS I PRIVATEJE

fra Arkivskuffen.. 1954

Aarhus Stiftstidende

12. september 1954

Åbne Breve fra læserne

Hyldest til en genvej

Jeg har aldrig overværet et galop- eller travløb på vædeløbsbanen i Aarhus, og alligevel omfatter jeg banen og dens ledelse med varme følelser, som jeg gerne vil give udtryk i Aarhus Stiftstidende.

Her ligger banen med, porte, der kan lukkes både mod Observatoriestien og mod stadion, men ikke destomindre får de lov at stå åbne, når der ikke foregår løb, og masser af mennesker har daglig den glæde, at de kan skyde genvej over det smukke område. Somme tider tager man endda turen, selvom det er en lille omvej, blot for at have fornøjelsen. .

Nu er det måske slet ingen dårlig reklame for vædeløbene, men baneledelsens gode vilje bør under alle omstændigheder påskønnes. Vi er en del oven for bakkerne, der ville føle det, som om vi pludselig boede meget længere ude og meget mindre hyggeligt, hvis bommen gik ned. Og vi ville mangle en seværdighed at vise vore gæster.

hip.

fra Arkivskuffen... 1946

Byvagten

Stjal af Viby Kommunes Tørvelager.

Mistænkelig Mand med Slæde anholdt
I den sidste Maaned har man lagt Mærke til, at der forsvandt Tørv fra Viby Kommunes Lagerplads ved Dansgade. I Gaar blev Viby Byvagt gjort Opmærksom paa, at en Mand luskede mistænkeligt om i Nærheden af Lageret. Byvagten rykkede ud og mødte ved Viadukten i Kongsvang en Mand med en Sæk Tørv paa en Slæde. Han blev taget med paa Stationen, og indrømmede, at han den sidste Maaned jævnlig havde stjaalet Tørv fra Lagerpladsen og solgt en Del af dem.

Manden var den ca. 30-aarige XXX fra Viby. Han var for få Maaneder siden løsladt fra et Fængselsophold for Tyveri.

fra Arkivskuffen.. 1945

Byvagten

Viby Byvagt gør et godt Kup

Viby Byvagt fangede for nogen Tid siden to Tyve på fersk Gerning under et Indbrud i Købmand Jørgensens Forretning, Magnolievej i Rosenvænget. Det var tredie Gang, der var indbrud i denne Forretning. Udenfor Forretningen var den ene af Tyvene posteret, bevæbnet med Knippel, medens

Kammeraten var brudt ind i Forretningen og var ved at forsyne sig med Tobak. De blev begge anholdt.

Den ene, en Medhjælper fra Gjellerup, har desuden tilstået 3 Cykletyverier.

Bl. a. har han i Brabrand stjålet Læge Bøgilds Cykle, som han skrællede og kastede i Søen, hvor Byvagten har fisket den op.

Den anden er et Bud fra Aarhus.

I Tirsdags fangede Byvagten en tredie impliceret, der er tiltalt for Hæleri.

Poul Ankersen

Viby El-Værk

Viby El-Værk fejrede den 29. september 2012 sit 100 års jubilæum.

Ved elværkets 90 års jubilæum skrev Bente Klercke Rasmussen en længere artikel om begivenheden i Vibybogen, hvortil der også henvises.

De første 90 år

En kort repetition af de første 90 år får man ved at betragte den viste tidslinje. Man kan se det var driftige folk i Viby, som fik Viby Elektricitetsværk etableret i 1912. Fra den stiftende generalforsamling den 25. maj 1912 til der var strøm i ledningerne, gik der kun knap 5 måneder. Den 11. oktober 1912 var der strøm i ledningerne til ca. 2.000 lampesteder. Man producerede selv strømmen på en dieselmotor på 50 hk, som var indkøbt fra Burmeister og Wain. Først i 20'erne etableres der elektrisk gadebelysning i Viby, og op gennem 20'erne og 30'erne blev kapaciteten øget flere gange bl.a. med en linje til Gudenåcentralen (Tangeværket). Overskudsvarmen fra elprodukti-

onen blev fra 1928 anvendt til badeanstalten, som var i drift indtil 1968, hvor den blev nedlagt, idet de fleste hjem i Viby nu var udstyret med eget bad og toilet.

Viby Elværk var fra starten et jævnstrømsværk. Det medførte, at man kun kunne sende strømmen et relativt kort stykke vej væk fra elværket, idet jævnstrømmen medførte et stort spændingsstab i ledningerne. I forbindelse med etableringen af Midtkraft med Viby El-Værk, som en af interessenterne, påbegyndtes en overgang til vekselstrøm, og egenproduktionen ophører. Maskinhallen, som herved blev overflødig, ombyggedes i 1959 til nyt udstillingslokale.

Samtidig med at badeanstalten nedlægges, nedrives bestyrerboligen i forbindelse med udvidelsen af Skanderborgvej i 1968. Nogle år i forvejen blev anlægsafdelingen flyttet til Risdalsvej.

I 1980 åbnes der en ny forretning med hårde hvidevarer m.v., og i 1993 købes naboejendommen, som hidtil havde tilhørt Sparekassen SDS (i dag Nordea), og der indrettes kontorer i bygningen.

TIDSLINIE

23.05. Stiftende generalforsamling 1912

11.10. Elværket i fast drift 1912

Eneret til at foretage installationer i Viby 1912

Elektrisk gadebelysning etableres i Viby 1920

Elværket opfører badeanstalten

Midtkraft etableres med Viby El-værk som en af interessenterne 1950

Overgang til vekselstrøm påbegyndes 1950

Anlægsafdelingen flytter til Risdalsvej 1959

Bestyrerboligen nedrives i forbindelse med udvidelse af Skanderborgvej 1963

Vej- og signalanlæg overgår til Aarhus Kommune 1964

Åbning af ny forretning med hårde hvidevarer m.m. 1966

Viby Net A/S etableres 1968

Viby Net A/S overtager 60 kV transmissionsnettet 2000

Stort nybygnings- og renoveringsprojekt fuldført og LED Display Danmark A/S etableres 2002

Maskinhallen er færdig og bestyrerboligen bygges 1923

1923 Udvidelse med aftale om køb af strøm udover egenproduktion (fra Århus)

1927

1929 Igen nødvendigt at udvide kapaciteten

1932 Etablering af forbindelsesledning til Gudenaacentralen

1950

1950

1959

1963

1964

1966

1968

1970

1980

1993

2000

2002

2004

2006

2009

2012

Ombygning af maskinhallen til bl.a. nyt udstillingslokale 1950

Opsætning af Vibys første lysignal ved nuværende Nordbyvej 1964

Badeanstalten nedlægges 1968

Naboer som havde tilhørt Sparekassen SDS købes og kontorer indrettes heri 1993

Elmarkedet liberaliseres, og Viby El-værk sælger sin andel af Elsam 2004

Første vindmølle i Tyskland opsættes 2006

Vindmølle i Sverige i drift 2009

Det overordnede transmissionsnet sælges 2012

I forbindelse med etableringen af konkurrence på elmarkedet etableres Viby Net A/S i år 2000. Dette selskab overtager to år senere 60 kV transmissionsnettet.

I nulkerne liberaliseres elmarkedet, og Viby El-Værk sælger sin andel af Elsam. Indtægten ved salget af Elsam-aktierne bruges bl.a. til at sænke tariffene.

Viby Elværk går i grønt

En af elværksbestyrelsens målsætninger er at medvirke til at nedbringe CO²-udslippet, hvilket bl.a. gøres ved energirådgivning med henblik på at nedbringe strømforbruget. Dette sker i Lokalenergis regi. Lokalenergi blev stiftet for 10 år siden af Østjysk Energi i Odder, Galten Elværk, Brabrand Elselskab og Viby El-Værk. Lokalenergi står for købet af el til de fire deltagende elværker.

I 2006 etableres Viby El-Værks første vindmølle i byen Voltlage (bemærk navnet) i Tyskland. Møllen producerer efter planen. Vindenergien udnyttes også af El-Værkets mølle på Bondøen i det nordlige Sverige. Også her lever produktionen op til det forventede.

Viby El-Værk er med i planerne om at etablere en vindmølle-park i Aarhusbugten HÅB – Havvind Aarhus Bugt. Færdigudbygget vil vindmølle-parken kunne producere CO²-fri strøm, der svarer til forbruget hos 160.000 husstande.

Smart Grid

Datterselskabet Viby Net A/S er for øjeblikket i gang med at udskifte el-målere hos 12.000 forbrugere i forsyningsområdet, så man i fremtiden kan fjernaflæse målerne. Det letter også arbejdet, når en aftager flytter. Med tiden vil de nye målere også kunne bruges i fremtidens intelligente el-net. F. eks. vil man kunne indstille sin vaske- eller opvaskemaskine til at vaske (op) om natten, hvor strømmen vil være billigere. Udskiftningen sker også på miljøvenlig facon, idet montørerne kører rundt i el-biler. Ligesom de gule biler fra Viby El-Værk er en del af bybilledet i Viby, så er de grønne el-biler fra Viby El-Værk også blevet det.

Solceller

Solceller er et forholdsvis nyt forretningsområde for Viby-El-Værk. Elværket rådgiver i forbindelse med planer om opsætning af solcelleanlæg. Et solcelleanlæg er med den nuværende lovgivning hurtigt tjent hjem. Produces der mere end solcelle-anlæggets ejer selv kan forbruge, afsættes overskudsstrømmen til el-nettet. Så udover kontante besparelser, kan der også være en mindre fortjeneste, således som lovgivningen er skruet sammen i dag, men vi har jo hørt om politikere, som anser ordningen for alt for fordelagtig for den enkelte, og dermed tabsgivende for staten.

Før... (2006)

Under... (2008)

Efter Penthouse (2009)

LED-display

Passerer man Viby Torv på vej mod Aarhus ad Skanderborgvej, kan man ikke undgå at lægge mærke til LED-skærmen, som sidder på Viby El-Værks gavl og reklamerer for elværket og dets produkter. En LED-skærm er fremtidens neonreklameskilt. Man kan let og hurtigt ændre teksten. El-Værket har snart i nogle år forhandlet disse skærme.

God ledelse og dygtige medarbejdere

Viby El-Værk har en stribe dygtige og trofaste medarbejdere. På det seneste har der været tre 40-års jubilæer, og en tidligere medarbejder er blevet hædret med Dronningens Fortjenstmedalje. Når elværket i dag fremstår som en fremsynet og veldrevet virksomhed, skyldes det ikke mindst de ansattes engagerede indsats.

Ledelsen har også været præget af stor stabilitet. Bestyrelse og administration planlagde i god

tid generationsskiftet. Direktør Sven Heegaard fratrådte 1. august 2011 efter mange års virke i Viby El-Værk og efterfulgtes i direktørstolen af selskabets udviklingschef Thorkild Videbæk. Viby El-Værks bestyrelse er også præget af stor kontinuitet. I 2012 fratrådte bestyrelsens formand Leif Frandsen efter mange års virke i denne stilling. Formandsposten overgik til Claus Ørnbjerg. Der var også udskiftning af to bestyrelsesmedlemmer.

Tilbygning

I 2009 opførtes en penthouseetage på elværkets ejendom. Billedserien viser Viby El-Værk set fra Skanderborgvej før, under og efter opførelsen af penthouseetagen, hvor Lokalenergi holder til.

Der er sikkert ikke mange virksomheder i dagens Danmark, som opnår at blive 100 år. Således som Viby El-Værk i dag drives, må det forventes, at der vil være en del runde dage at markere her i det 21. århundrede. ■

Ole Friis Sørensen

Rundt om Bjørnbak

Bjørnbak: *Gyldendals Leksikon 1937:*
Bjørnbak, Lars, dansk politiker og lærer. Modstander af Grundtvigianismen og Militærvæsenet (1824-78). Oprettede 1857 en Højskole i Viby v. Aarhus, hvis opland han beherskede ved sin stejle Agitation.

Født nordenfjords blandt bønder

Det var den korte version. Her tages læseren med på en længere tur rundt om Lars Bjørnbak i hans alt for korte, men begivenhedsrige virke. Han blev født den 19. januar 1824 i Lendum skole mellem Frederikshavn og Hjørring, hvor hans far var enelærer. Faderen var flittig langt ud over, hvad skolegerningen krævede. Blandt andet skabte han en mønsterhave på et stykke byjord, som lokalbefolkningen hovedrystende stillede til rådighed for den ”skøre” degn. Deres skepsis blev hurtigt gjort til skamme, og snart valfartede folk til Lendum for ved selvsyn at se, hvad lærer Bjørnbak havde skabt, og for at få

gode råd om havedyrkning og plantning generelt.

Lars Bjørnbak var hele sit liv en ener, sig selv, men han var ikke sig selv nok. Opvæksten blandt bønder med nødtørftig skolegang, heraf en periode som hjorddreng, åbnede hans øjne for de ressourcer, der gemte sig uudnyttet i denne del af befolkningen, og han satte sig tidligt det livsmål at virke for at løfte almuens status i samfundet gennem bedre uddannelse, dannelse og selvværd. Enevælden stod for fald. Demokratiseringen tog sin spæde start i 1842 med oprettelse af sogneforstanderskaber. Skulle almuen være part i denne proces, måtte der forbedringer til. Bjørnbaks slogan blev: ”Kundskab er magt, uvidenhed er trældom!” Kursen for hans livsgerning var sat.

”Meget Duelig” seminarist 1843

I sommeren 1841 drog han til Snedsted Seminarium i Thy til optagelsesprøve. Forudsætningen var privat læsning med faderen og 1/2

Tegning:
Lars Bjørnbaks Mindeblad 1878

år som privatlærer hos en proprietær. På vej til Snedsted bestemte han at erstatte sit jyske "a" med det rigsdanske "jeg"! Han blev optaget, og så senere tilbage på sin læsetid med glæde. Forstanderen var G.P. Brammer (biskop over Århus 1845-81). - Efter første år fik Bjørnbak følgende skudsmål: "Han har hidtil gjort mig megen glæde og vil sikkert med ære nå målet"-Brammer.

En anden lærer i Snedsted var L.C. Müller, som L. Bjørnbak vedblev at have kontakt med. I september 1843 fik han sin eksamen med karakteren "meget duelig". Derpå var han huslærer hos præsten i Visby, Thy, hvor han lagde stor vægt på at tilegne sig "gode manerer og en fri selskabelig optræden".

10 år i Guldager

I november 1844 blev han skolelærer i Guldager syd for Hjørring, og kort efter blev han gift med Eline Marie Hedegaard, som han havde kendt siden barndommen.

Unge Bjørnbak havde af den gamle i Lendum lært, hvorledes han skulle tage kampen op mod ublide livsvilkår. Faderen forærede sønnen redskaber til dyrkning af den lille skolelod, og både han og hustruen gik op i røgten af deres få husdyr. Tillige påtog han sig skrivearbejde for herredskontoret og havde børn i huset til opdragelse og undervisning. Samtidig fik han tid til at lære sig tysk af sognepræsten og til uden vederlag at holde aftenskole for sognets voksne.

Konstruktiv kritik af lærerne og tilsynet med skolen

Én af hindringerne for "opgradering" af almuen var lærernes arbejdsforhold, og han havde tidligt nedskrevet nogle bemærkninger i den anledning. Blandt hindringerne var lærernes

”mangelfulde åndsudvikling og viden”. Løsningen var bl.a. at optage naturlære, naturhistorie, tysk og engelsk som fag på seminarierne. Samtidig med højnelse af lærerens faglige niveau ville det ”sætte ham i klasse med dannede mennesker, der i almindelighed har disse kundskaber!” Det er uheldigt, at retten til at ansætte lærere til lærerembeder ligger hos folk, der tager helt uvedkommende hensyn (*nepotisme?*) og selv ingen nytte har af skolen. Og hvordan står det til med skolelærernes foresatte? I skolekommissionen sidder folk, der næppe kan skrive deres eget navn, endsiges have øje og sans for skolen og dens tarv.” - Præst, provst, biskop og kancelli går heller ikke ram forbi.

Handling følger ord

En konkret episode viser, at L. Bjørnbak lod sine tanker følge af handling. Da han skulle aflægge sin præst et besøg efter ankomsten til Guldager, gik han uden videre ind ad hovedindgangen, skønt både degn og bønder efter tidens skik og brug burde gå køkkenvejen. Da pigen havde meldt ham som ”den nye lærer”, var han også blevet henvist hertil, men han krævede bestemt at få adgang ad den anden vej, hvor præsten modtog ham med ordene: ”Det lader til, at De er en selvbevidst ung mand,” hvortil Bjørnbak svarede, at ”han mente at være skåret over samme læst som præsten og andre dødelige, og derfor skulle han ikke gå gennem køk-

kendøren, hvor han intet ærinde havde, når han ellers optrådte anstændigt i enhver henseende.”

Bjørnbaks politiske vækkelse

L. Bjørnbak var en flittig læser af ”Stændertidende”, og han holdt små sammenkomster med sit sogns bønder for at vække dem til politisk interesse. Allerede i 1845 hørte han for første gang Rasmus Sørensen, da denne holdt tale fra en bondevogn på Vester Brønderslev marked. ”Jeg fik det indtryk, at her var ædel begejstring til stede, idet manden udsatte sig for hån og latter for at fremme sin sag: Almuefolkets vækkelse og oplysning!” - Rasmus Sørensen oprettede Uldum Højskole i 1848, men måtte lukke igen på grund af krigen.

1848 bragte nye forhold, hvorunder L. Bjørnbak fra første færd træffes som en ivrig deltager i det politiske liv. Han var med ved Rasmus Sørensens valg til Folketinget for sæbykredsen i 1849. Her så han den rå, i klassehad bundende fanatisme, der misklædte de første år efter Grundloven. Under anførsel af nogle småproprietærer overfaldt drukne fiskere bøndernes rigsdagsmand. - En lignende hændelse overværede Lars Bjørnbak ved landstingsvalget i 1849 i Aalborg, da redaktør Bernhard Rée led legemlig overlast af ingen ringere end en kæmner og en provst, der slog ham i hovedet med en paraply, og en proprietær, der slog ham i hovedet med knyttet næve.

Makkerskab med Geert Winther

Ved landstingsvalget i 1853 traf L. Bjørnbak Geert Winther. Denne var født i Hundslund præstegård i 1813, cand. teol. 1840, medlem af den grundlovgivende forsamling 1848 og MF uafbrudt 1849-84, valgt i Odderkredsen. I 1850 havde han købt ugebladet "Nørrejske Tiden-
de", som i flere år blev et talerør for Bjørnbak og hans politiske ideer. I årene 1854-56 skrev han en række artikler med overskriften: "Frem bondemand, frem!" under pseudonymet "Søren Christensen, Gaardejer i det nordlige Jylland." Winther og Bjørnbak var politisk enige, og det var et afgjort Tscherningsk Venstre i særlig konsekvent demokratisk retning og med bestemte unationale og antimilitaristiske tendenser.

Århusegnens politiske "bondeleder" var Geert Winther, og Bjørnbak lærte uden tvivl meget af ham, og ikke helt med urette blev denne i hovedstaden opfattet som "en tro oversættelse af G. Winther i rødmosset og bredskuldret jysk stil."

Bjørnbak søgte forgæves valg til Folketinget i 1852, 1865 og 1873. I marts 1877 blev han valgt ind i Århus amtsråd, men for sent. Han døde 2.

Viby set fra Terp ca. 1870

januar 1878. Hans landspolitiske ideer blev på Christiansborg fremført af "Bjørnbakkerne", en Venstre-gruppe på indtil 7 medlemmer med Geert Winther som den gennemgående figur. Der var dog ingen tvivl om, at den ideologiske kraft bag gruppen var Lars Bjørnbak.

Situationen i Østjylland

Allerede i 1852 havde en kreds af gårdmænd stiftet "Foreningen for oprettelse af Vinterskoler for Landalmuens confirmerede Ungdom i Hads og Ning Herreder." Skolerne skulle begynde 1. oktober og vare i 7 måneder. Der skulle undervises i boglæsning, skriftlæsning, skønskrivning, retskrivning, dansk stil, regning, historie, geografi og så vidt muligt tysk, sang og musik. Pris pr elev blev sat til 10 Rdl. Bestyrelsen bestod af Lærer Nielsen, Saxild, og 9 gårdmænd. Kong Frederik VII blev ligesom andre kontaktet og gav straks tilsagn om et bidrag på 500 Rigsbankdaler. - Man satsede i starten på en skole i hvert herred. Det lykkedes i Saxild (Hads), mens tilslutningen ikke var tilstrækkelig i Ask (Ning).

Bjørnbak i Viby grundlovsdag 1855

Bjørnbak blev den 20. april 1855 kaldet til Viby som skolelærer og kirkesanger af biskop Brammer, og 5. juni startede han undervisningen.

Lars Bjørnbak havde ikke været længe i Viby, før tanken om en højskole trængte sig på. Det opmuntrede ham sikkert også, at hans ældre

bror Thomas havde startet en højskole i Smidstrup i Vendsyssel, og at der 8. marts 1856 kom en lov, hvorefter der kunne ydes højskolerne støtte fra skolefondene. I en nystiftet "Forening for folkelig Oplysning og Frihed i Hads og Ning Herreder" blev Bjørnbak et ivrigt medlem.

Hans egne planer om en højskole blev støttet af folk fra Hasle og Vesterlisbjerg herreder, og efter et møde i Århus kunne Århus Stiftstidende den 23. februar 1857 meddele: "Her tales om oprettelse af en højere landboskole for Ning- og Hads herreder." Viby var udset til at være hjemsted. Allerede 6. marts kunne avisen bekendtgøre følgende:

På det velbesøgte møde vedtog man enstemmigt

Indbydelse

Til at rådslå om den påtænkte Højere Landboskole i Viby tillader vi os at indbyde såvel dem, som har underskrevet Andragendet til Regeringen, som alle de ærede Landboere, navnlig af Bondestand, der ville medvirke til et sådant gavnligt Instituts oprettelse, til et Møde i Århus Latinskoles Gymnastiksal Løvedagen den 14. Marts, om Eftermiddagen kl 2.

Der var 14 navne under indbydelsen.

"Plan for den påtænkte højere landboskole i Viby" beskrevet i 10 §§, hvoraf §1 lød: "Formålet er at skaffe den mandlige ungdom af landbostanden en videregående undervisning og en fuldstændigere

udvikling af de i almueskolen erhvervede kundskaber." §5 bestemte, at "undervisningen skal omfatte a) dansk, b) religion, c) historie, d) geografi, e) skønskrivning, f) tegning af geometriske figurer, landbrugsredskaber og hvad, der kræves til almindelig bygningsvæsen, g) praktisk regning, h) regnskabsvæsen for landbrugere og håndværkere, i) naturhistorie og -lære, j) sang og k) tysk."

Øvrige anliggender varetages af en bestyrelse på 5 mand, der vælges af elevernes forældre og bidragyderne.

I et læserbrev i Stiftstidende roses initiativet og fortsætter. "Man har også været heldig med at få et passende lokale til leje – det gamle præstenkesæde i Viby – og med at finde "en folkeligsindet, med åndslivlighed, klar opfattelse og udtryksmåde begavet fremadstræbende kristelig mand, der er i besiddelse af udmærket indsigt og duelighed" til at forestå skolen." (Man fornemmer biskop Brammers hånd og ånd bag indlægget!).

Den 2. november 1857 åbnedes Viby højere Landboskole

Der var 19 indtegnede elever, hvoraf 15 mødte. Vægten blev i stigende grad lagt på dansk, og allerede i skoleåret 1859-60 gaves der 15 ugentlige timer i dette fags forskellige temaer. Bjørnbak mente ikke, at man udelukkende kunne undervise ved foredrag. Eleverne skulle arbejde aktivt med; "Kundskaber bliver først til oplysning, når de får indflydelse på elevens tanke-sæt, så de klarer hans forstand, forædler hans følelser og derigennem skaber en viljekraft."

At slå sig til tåls med det praktisk nyttige, det, der kan måles i kroner og ører, var ingenlunde Bjørnbaks hensigt, selvom det netop var på det punkt, han senere blev angrebet af grundtvigianerne.

Lærer både i børneskolen og på højskolen

I børneskolen havde Bjørnbak hjælp af en 2. lærer, og her underviste han også selv om formiddagen. Om eftermiddagen fortsatte han i højskolen i 7 timer, senere 8-9 timer.

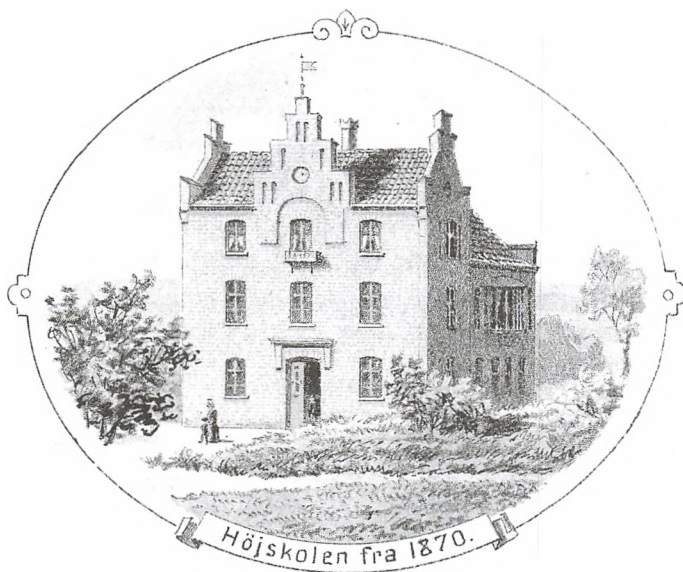
Her havde han hjælp af en enkelt seminarist. Ved skoleårets slutning var eleverne til eksamen med censorer fra latinskolen i Århus, omegnens lærere og præster og praktiserende landmænd. Der var generelt ros til eleverne og dermed også til skolen og dens lærere. Antallet af elever, der fuldførte, lå i perioden 1858-63 på omkring 20. I 1860-61 var sønnen Alfred Bjørnbak elev. Året efter var det Niels Jensen, senere lærer i Åbo og Dyrnby, og folketingsmand. Allerede i 1858 holdtes en slags sommerskole med 8 elever, der forberedte sig til optagelse på seminarium eller en højere læreanstalt. Der var ingen "dusseri" og leflen mellem lærer og elev hos Bjørnbak. Eleverne skulle lære at skabe respekt om deres person ved at optræde korrekt m.h.t. form, sprog og påklædning. - Pigeskole begyndte i 1868.

Blandt censorerne var lærer Kr. Højmark, Stautrup. (se afsnit: Testrup Højskole ...) Men ikke nok med, at Bjørnbak var lærer på 2 skoler. Han var også aktiv i samfundslivet.

Lehmann - de Coninck – Bjørnbak

Landet fik grundloven i 1849, ja, men kun 10-20% af befolkningen fik stemmeret.

I foråret 1860 holdt Orla Lehmann, en af Grundlovens arkitekter, en tale i Vejle, hvori han gav udtryk for sin dybeste skuffelse over de hidtidige resultater af den almindelige valgret. Da man gav denne, havde det ikke været meningen "at lægge statsstyrelsen i almuenes hånd". Nej, det havde været meningen, at almuen skulle vælge sine repræsentanter blandt "de begavede, de dannede og de rige." Andre, f.eks. den nationalliberale embedsmand de Coninck, krævede i grove artikler i "Dagbladet" bondestanden berøvet dens politiske magt. Lars Bjørnbaks virke som **"skoleholder og politisk agitator og fører"** havde derimod til formål at "opgradere" bondestanden til en kvalificeret deltager i samfundslivet, som Grundloven gav muligheder for. - Det skulle vise sig at være en kamp "op ad bakke".

Om Jyllandsposten 1861-63

Målet var "at blive et uafhængigt organ for den offentlige mening blandt den frisindede del af Jyllands befolkning; forsvare den ved Grundloven givne frihed og særlig den almindelige valgret." ... En stærk Tscherningsk tone anslås; det hedder, "at i erkendelse af, at krig i almindelighed er en ulykke for folkets store flertal, og navnlig når staten er lille, anser bladet det for ønskeligt, at forviklingerne med Tyskland kan løses ad fredelig vej på en for flertallet betryggende måde, og bladet vil derfor støtte enhver underhandling, der med mandig besindelse søger at bevare friheden og fredens velsignelser for vort fædreland." - (*Jyllandsposten* 5. april 1861) - Lars Bjørnbak kunne næppe have udtrykt sine egne synspunkter klarere! NB! Den "Jyllands-Posten", vi kender i dag, startedes i 1871.

Den jyske Folkeforening

I slutningen af 1861 nedsattes et 5 mands udvalg, som indkaldte til møde på Høver Kro den 5. marts 1962. Ca 500 mødte op, og "Den Jyske Folkeforening" blev stiftet med formålsparagraf sålydende: "Foreningens formål er at modarbejde enhver indskrænkning i den ved Grundloven givne valgret og at forberede valg såvel til Rigsråd og Rigsdag som til Amtsråd og kommunalbestyrelser *) samt til at forberede og understøtte ethvert foretagende, der sigter til at udvikle folkets åndelige og materielle velvære."

*) sogneforstanderskaber 1842-68, derefter sogneråd.

Pastor Brandt i Storning mente ikke, at den almindelige valgret var truet. Bjørnbak mente modsat, at den almindelige valgret havde mange fjender, og foreningen blev stiftet. Tscherning og J.A.Hansen blev valgt til bestyrelsen, skønt de ikke var med til mødet eller bosiddende i Jylland. Det understregede et fællesskab mellem bondebevægelserne i Jylland og på Øerne. Fra 1. januar 1862 var bestyrelsen Gert Winther, Lars Bjørnbak, Sophus von Haven, landstingsmand M. Andersen og folketingsmand J. Jørgensen og med redaktør Carl Reinholt Jensen som sekretær. Jyllandsposten blev foreningens talerør.

Reinholdt Jensen var ultraliberal og lighedsmand om en hals. Han lod sig borgerligt vie, og rådede sig derved (1861) i heftig debat med Kapellan Vilhelm Beck (*UBBY v/ Kalundborg, stifter af Indre Mission*). Jyllandsposten gik ind i 1863, og Reinholdt flyttede til København og udgav 1864-65 "Folkebladet". Den reviderede Grundlov i 1866 med indskrænkning af valgretten gjorde ham træt af politik, og i 1869 blev han stationsforstander i Vejle (så var hans fremtid sat på skinner!).

Landbosparekassen i Århus

Indtil 1862 var det sparekassernes opgave at "opdrage jævne folk til opsparing". Det gjorde man ved at sende indlånene videre til Nationalbanken, som gav sparekasserne en højere rente, end sparekasserne gav indsky-

derne. Forskellen gik til administration. Sporene fra statsbankerotten i 1813 skræmte stadig. Indtil da blev større lån formidlet via Hamborg.

I 1862 ophørte Nationalbanken at forrente indskud fra sparekasserne, og disse måtte derfor finde lånere "ude i samfundet", som vi kender det i dag.

Lars Bjørnbak var medlem af det udvalg, der forberedte Landbosparekassens oprettelse i 1862. Øvrige medlemmer var MF Geert Winther, Reinholdt Jensen, der var landinspektør og som nævnt udgiver af Jyllandsposten, samt sognefogederne N. Jensen, Holme, og M. Christiansen, Beder. Herredsfuldægtig Jørgen Winge blev landbosparekassens første leder. Måske blev han valgt, fordi man ville undgå en politisk leder som Winther, der ellers var interesseret, og på herredskontorerne havde man hidtil medvirket

ved registrering og tinglysning af långivning mellem private. Administrationen foregik fra herredskontoret de første seks år, hvorefter Winge etablerede sig som prokurator, og administrerede derefter Sparekassen fra egen adresse. Selv om Winther ikke blev leder, var Bjørnbak uden tvivl tilfreds med, at lokale bønders opsparing nu kom andre østjyske bønder til gode.

Omkring 1864

Bjørnbak bestræbte sig i skrift og tale på at undgå en krig med Tyskland om hertugdømmerne. Hans holdning til det dansk-tyske mellemværende var blottet for nationalisme i overensstemmelse med den Tscherningske fløj af bondevennerne. I Østjylland stod Århus by og opland skarpt overfor hinanden i politisk henseende. Kort før Monrads afgang (juli 1864) cirkulerede en adresse i Århus for krigens fortsættelse. Så snart våbenstilstanden den 20. juli blev sluttet, satte Bjørnbak en adresse i gang til fordel for freden; den fik i Århus omegn 1412 underskrifter, mest fra gård- og husmænd. Det hedder i denne henvendelse: "Vi føler trang til vor misbilligelse af det parti i landet, der på en så sørgelig måde har ført riget til undergangens rand, og hvis organer i pressen har vildledt så mange, ja, ikke engang har skånet Deres Majestæts ophøjede person, og i hvis henvendelser vi ingen lod og del har haft." - Henvendelsen blev af G. Winther og Reinholdt Jensen overrakt kongens kabinetssekretær.

Den 2. december kom Chr. IX til Århus, hvor han bl.a. modtog en delegation på 24 medlemmer, hvis talsmand Bjørnbak oplæste: "Allernådigste konge! Med sand glæde hilser vi jyske almuefolk fra Århus omegn Deres Majestæt, vor retmæssige herre og konge, velkommen iblandt os! ... Alle vore forhåbninger om at bevare den frihedens pagt fra 5. juni 1849, som Deres højsa-

Bekjendtgjørelser.
Viby høiere Landboskole
ved Aarhus.

Skolen begynder sit 9de Vinterkursus førstkommande 5. Novbr. De Elever, som ville beeltage i Underviisningen, ville behage at melde sig enten mundtlig eller skriftlig til mig snarest. Underviisningen betales for hele Halvaaret med 10 Rd.; Kost og Logi med 9 Rd. månedlig. Underviisningens Formaal er, som bekjendt, at meddele Eleverne saadanne Kundskaber og Færdigheder, som kunne sætte dem istand til med Nytte og Fornøielse at varetage deres Kald i Samfundet, og give dem en saa alsidig og sund Landsudvikling, saa de ved Selvvirksomhed senere kunne gaae videre. — Eleverne ville, om fornødent, blive deelte i 2 Klasser.

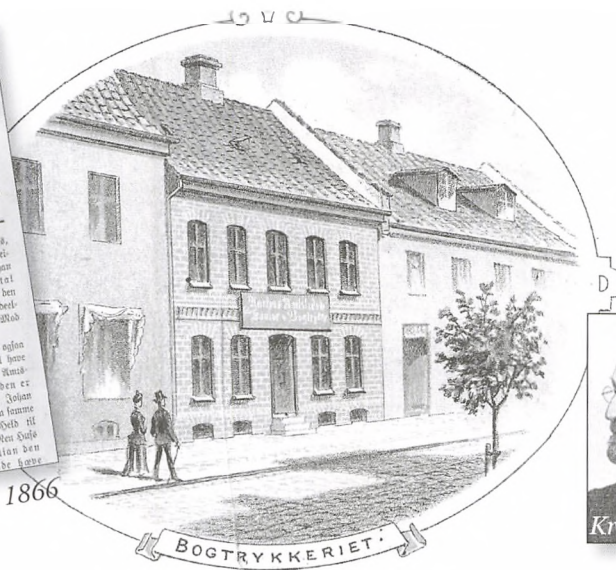
L. Bjørnbak.

Annonce:
Aarhus Amtstidende
1. Oktober 1866

Lars Bjørnbak ca. 1860

lige folkekære forgænger gjorde mod sit folk, er nu til Deres Majestæt, o.s.v. (Man havde ingen anelse om, at samme Majestæt under hånden havde forespurgt Bismarck om muligheden for, at Danmark kunne blive en delstat i Det tyske Forbund. Svaret var negativt. Bismarcks mål var at samle tysktalende lande).

Aarhus Amtstidende

Et væsentlig element for at få sine synspunkter udbredt er og var pressen. I starten af Bjørnbaks ophold i Østjylland var Århus Stiftstidende venligt stemt overfor hans indsats, men det ændrede sig. Senere var Venstrebladet Jyllandsposten et brugbart talerør med Reinholdt som redaktør. Avisen gik imidlertid ind i 1863, og Bjørnbak stod uden lokalt talerør. 1. oktober 1866 udkom 1. nummer af Aarhus Amtstidende med Bjørnbak og Wistoft i Boulstrup som initiativtagere og med Bjørnbak som redaktør. I starten hver fjortende dag, men avisen havde succes og blev snart dagblad. Den var en ubetinget succes og voksede fra 849 abonnenter i startåret 1866 til ca. 3100 i slutningen af 1877. - Avisen eksisterede i næsten 100 år.

Testrup Højskole, en konkurrent til Viby Højskole

I vinteren 1865-66 drog 3 østjyder med lærer Kr. Højmark, Stautrup, som talsmand til København for at luften deres tanker om en grundtvigsk højskole i området syd for Århus. Det kom teolog Jens Nørregaard for øre, og selvom han ikke tidligere havde tænkt i højskolebaner, blev han grebet af ideen. Efter de nødvendige gensidige sonderinger lod han Testrup Højskole opføre i 1866, og den åbnede 1. nov. samme år.

Lars Bjørnbaks baggrund og målsætning er omtalt. Jens Nørregaard ville nok delvis det samme, men midlerne var anderledes ligesom hans baggrund. Han var akademiker og af akademikerslægt. Det forlyder, at slægtsnavnet stammer fra en gård i Tulstrup sogn ved Ry.

Han var grundtvigianer og havde deltaget som officer i 1864. Højskolen blev opført for en del af hustruens fædre arv, og hans studiekammerat og gode ven, Christoffer Bågå (bem. stavemåde), blev ansat som lærer. Højskolen blev fra starten støttet af de lokale grundtvigske pastorer, Møller i Gylling og Kirkeby i Gangsted. Sidstnævnte udtalte ved et "rekrutteringsmøde" i Odder, "at nok var der andre skoler på egnen, men de havde ikke virket godt og gavnligt på rette måde", og det medførte øjeblikkelig en voldsom reaktion fra Bjørnbak. De nationalliberales blad "Dagbladet" tog derimod leflende imod den nye højskole nærede visse betænkeligheder ved undervisning uden bøger og lektier, men håbede på fremgang for skolen, så den kunne bidrage til at tilintetgøre den af "brøler Bjørnbak" oprettede uheldige Højskole.

I Testrup var man "skandinaver", mens Bjørnbak betragtede "skandinavismen" som et farligt nationalt fantasteri. I et møde den 25. maj 1867 talte Bjørnbak og efter en blød indledning, slutter han med at spørge: "Hvem er det nu, der råder os til at indgå i politisk forbindelse med Sverige og Norge? Det er de samme mænd, hvis halsstarrighed bevirkede, at staten blev sønderrevet, at vore borgerlige rettigheder blev indskrænket, at vore brødre i Sønderjylland nu er under et frygteligt tryk!" Under og efter dette møde blev der ikke lagt fingre imellem ved udveksling af synspunkter.

"Skolemøderne" fortsatte op i første halvdel af 1870'erne, men tilsyneladende kom det til en form for gensidig forståelse. Bjørnbak udtalte ligefrem, at den grundtvigske og ikke-grundtvigske skoleretning var mødtes og havde draget lære af hinanden. Eksempelvis, at den moderne grundtvigske højskole af udviklingen var blevet tvunget til at lægge vægt på kundskabsmeddelelse, ligesom man altid havde gjort hos Bjørnbak. - Denne målsætning er stadig gældende i folkeskolen anno 2012.

Bjørnbak og fredspolitikken

Den fransk-tyske krig udbrød i juli 1870.

I modsætning til den københavnske presse og den herskende offentlige mening tog Bjørnbak bestemt parti for ubetinget neutralitet mod alle krigens "ophidsere". Virkningen heraf udeblev ikke, idet han modtog følgende brev:

Aarhus, den 19. 7. 1870

Til Aarhus Amtstidende

På grund af Deres preusservenlige udtalelser afsiger jeg herved Deres blad.

S. Frich

På redaktionskontoret var man ikke overrasket, og man var aldrig i tvivl om, at "når det belejlige øjeblik kom, da ville det vise sig, at vore nationalliberale skrydere ikke havde lært det allermindste af ulykken i 1864. Men som de, der hylder folkelige grundsætninger: Frihed, lighed og fred skal vi efter bedste evne virke

for fredens bevarelse, uanset hvad kortsynede mennesker eller onde og løgnagtige bagvaskere kan finde på at sige om os." - Redaktionen var tilbøjelig til at anse "Napoleon (3.) og Bismarck for to alen ud af ét stykke". Udtalelsen vakte voldsom forbitrelse, og "Stiften" antydede, at Bjørnbak var bestukket af preusserne, og han fik dagligt trusselsbreve om stening og skydning. Bjørnbak mente, at det var elever og lærere fra Katedralskolen, som stod bag. Andre, at det var grundtvigianere "på grund af skandinavisk retskrivning" (å ?).

Bjørnbak blev udsat for korporlig forfølgelse og andre former for chikane. Der var også opfordringer til at boykotte Amtstidende, men redaktøren kunne tørt konstatere, at "Avisen fik en betydelig udbredelse og en stor tilgang af holdere. Løgnens ånder faldt i den grav, de havde tiltænkt mig".

På et møde i Odder den 9. nov. 1870 fik Bjørnbak og von Haven vedtaget en udtalelse til Rigsdagen, dels at en krigerisk løsning på landets mellemværende med Tyskland er fejlagtig, og dels at nutidens krige føres med sådanne midler, at en lille stats medvirken vil være betydningsløs. (*Regeringen overvejede at gå ind i krigen på fransk side*).

Under de efterfølgende agitationsmøder sagde Bjørnbak bl.a.: "Det er værst for grundtvigianerne selv, at de ikke vil være med hertil, men stadig drømmer deres "krigsdrømme"; én ting

kan Bjørnbak bare ikke forstå, "hvordan de kan rime krigsslagterierne med deres foregivne kristelige kærlighed og levende kristentro." Ved siden af afvæbningsspørgsmålet tog von Haven også spørgsmålet om adskillelse af stat og kirke op på agitationsmøderne. - Fra grundtvigiansk side stemplede man Bjørnbaks "Fredspolitik" som et udslag af blødagtighed og fordærvelig materialisme.

I 1874-75 kom Bjørnbaks pacifisme til udtryk på flere måder, bl.a. en fredsadresse i Amtstidende, der i "Overbevisningen om, at det er fredens og den fredelige afgørelses vej, at vor fædreland skal søge sin frelse, sin beståen som selvstændig samfund, og ikke ved at slå på sværdet og ved vidt drevne rustninger, opfordres Rigsdagen til at virke for oprettelsen af en europæisk Voldgiftsdomstol til afgørelse af internationale stridigheder."

Arbejderbevægelsen i Århus

Juli 1871 begyndte Pio og Brix's blad "Socialisten" at udkomme som talerør for arbejderklassen. I efteråret dukkede bevægelsen op i Århus. "Da jeg erfarede, at det var muligt at virke oplysende og vejledende ved de arbejdermøder, der derefter holdtes, så indtrådte jeg i den oprettede afdeling af den internationale arbejderforening". Bjørnbak deltog aktivt i en række møder, og hans erfaring og organisationstalent var uden tvivl en stor hjælp for den nye forening. Det liv og røre, som

arbejderbevægelsen bragte, glædede i høj grad Bjørnbak. Han fremhævede ved flere lejligheder, at gårdmandsklassen og arbejderstanden, der under ensartede forhold var vågnet til social bevidsthed, måtte slå følge i politisk henseende. - Efter "Slaget på Nørrefælled den 5. maj 1872" meldte Bjørnbak sig ud. Han var og blev pacifist.

Ca. 100 år senere viste regeringen A.Jørgensen-H.Christoffersen, at Bjørnbaks drøm om nævnte politiske samarbejde var for utopisk.

Østjyllands største forsamlingshus

Grundloven giver både tale- og forsamlingsfrihed. Det første havde Bjørnbak løst ved start af "Amtstidende". Forsamlingsfriheden krævede lokaler, og det var ofte et problem. Et udvalg med avisens medarbejder cand. theol. Sophus von Haven som formand og S. Loft og N. Pedersen som medlemmer blev nedsat, samt senere karetmager Kruse som repræsentant for arbejderbevægelsen. Dette blev straks i "Stiften" udlagt til, at "gårdmændene skulle betale penge til et socialistisk forsamlingslokale".

I juli 1875 hejstes kransen over "Den folkelige Forsamlingsbygning" på Østergade i Århus, og indvielsen fandt sted den 27. december. Bygningen blev finansieret ved aktietegning. Den blev senere videreført som hotel, og under besættelsen etablerede tyskernes lokale ledelse sig ironisk nok i pacifisten Bjørnbaks hus.

Aktiebrev nr. 1276
 "Den folkelige Forsamlingsbygning" Østergade,
 Aarhus pålydende kr. 50
 Udstedt til Anders Jensen Vendelboe, Viby

Her i 2012 er der igen hotel på adressen, og det er prisværdigt, at facaden fra 1875 er bevaret og indgår i hotellets ansigt udadtil.

Sidste vers

Ved folketingsvalget i 1873 stillede Bjørnbak op som kandidat mod den nationalliberale Ingerslev. Sidstnævnte vandt så knebent som 1475 – 1416.

Lærer Jens Andersen, Tranbjerg (Kr. Højmarks forgænger i Stautrup), var at betragte som en slags tillidsmand for det forenede Venstre på Århuseggen. Kort før valget i 1876 skrev Viggo Hørup til ham om at opfordre Bjørnbak til at rykke nærmere til Det forenede Venstre, så de ved det forestående valg kunne hindre genvalg af Ingerslev. Det lykkedes åbenbart. Bjørnbakkeren H.P.Hansen, Viby, blev opstillet og slog Ingerslev 1644 – 1556!

Desværre blev Lars Bjørnbak, der aldrig fik skyld for at være diplomat, mere aggressiv og nærtagende. Han holdt konsekvent på sin ret. Også i sager, der var ligegyldige for realisering af hans mange ideer og projekter.

En af hans mange sager tog sit udgangspunkt i nogle udtalelser ved et møde i Odder i juni 1877. Det første provisorium fra april blev diskuteret. Winther ville ikke have Estrup stillet for en rigsret. Det ville Bjørnbak og kom i kampens hede med udtalelser, der kunne opfattes som opfordring til selvtægt, og det var lige vand på

modstandernes mølle. Kulturministeriet beordrede skoledirektionen til at afæske Bjørnbak en erklæring om udtalelserne. På baggrund af disse anbefalede direktionen en irettesættelse, men ministeriet mente, at han havde gjort sig skyld i majestætsfornærmelse, og at straffen herfor var langt større. Der blev talt om dødsstraf eller tugthus på livstid. Ministeriet kunne ikke bestemme sig til at anlægge en sag eller lade anklagen falde. Intet var afgjort ved nytår, og med sagen hængende over hovedet døde Lars Bjørnbak den 2. januar 1878.

Han blev begravet den 8. i Viby med taler af bl.a. folketingsmand Niels Jensen Dyngby, elev i Viby Højskole 1861-62 og 62-63. Et stort følge af jævne folk var mødt op, mens ”dekorerede uniformer, fjerprydede hatte og kareter” ikke var at finde! ■

Lars Bjørnbak 1876-1877 med høj silkehat på skodet, mens manden til højre i billedet har en almindelig ”blød hat” på sit knæ.

Hovedkilder:

Lars Bjørnbak og den bjørnbakske bevægelse, v/ Hans Jensen, 1919

Viby sogns historie I, side 140-151

Østjysk Hjemstavn, 1936
v/ N.P. Østergaard

Venstre 1837-1937,
v/ Fred. Nørgaard og Hans Jensen

Bjørnbak og socialismen, Årh. Uni.
2001. Af Rasmus Vennekilde Andresen

Personoplysninger fra internettet

Ib Bonde

En købmandsforretning - og endnu én.

I 1946 købte Kristian Bonde købmandsforretningen på Vestre Kongevej 2 på hjørnet af Vestergaardsvej og Vestre Kongevej, den nuværende Skanderborgvej. Forretningen blev overtaget fra V. Nørgaard, der havde haft den siden 1910. Den var blevet grundlagt nogle år forinden, da det blev tilladt at lave butikker udenfor købstaden Århus.

Forretningen blev eksproprieret i 1965, da den ene side af Vibys centrum blev nedrevet for at give plads til vejudvidelsen.

I 1946 var der et righoldigt varesortiment. Udover de kolonialvarer, som vi forbinder med en købmandsforretning i dag, blev der solgt brændsel. Det var kul, koks, briketter, brunkul m.m. Ikke olie. Man begyndte først rigtig at bruge olie til opvarmning fra midten af 1950'erne, men det er en anden historie. Til at begynde med blev brændslet hentet på kulgårdene ved havnen og

leveret ud til kunderne med hestevogn. Der var i den ene længe af købmandsgården en stald med 2 heste. Så snart det blev muligt at købe en brugt lastbil, blev disse heste dog skiftet ud. Der blev også solgt varer som cement, salpeter, kyllinge- og hønsetråd, knuste skaller til fjerkræ, høstbinddegarn til landmændenes selvbindere o.s.v. Man kunne også købe læsket kalk. Læskningen af kalk blev foretaget ved at røre kalkstykker i vand og derved frembringe en grødet masse, som blev opbevaret i en grube og solgt til kalkning af bygninger. Tjære blev opbevaret i tønde og solgt til tjæring af paptage. F.eks. var der paptag på købmandsgårdens 3 længer og kun tegl ud mod hovedvejen. Petroleum blev solgt i litervis pumpet op fra en tank, der var nedgravet i fortovet ud mod Vestergaardsvej.

Varesortimentet ændrede sig efterhånden. Et billede herpå er, at der i 1946 i kælderen stod en stor tønde islandske sild i saltlage. Der blev så solgt én eller flere sild til husmødrene, som selv udvandede og tilberedte disse. Som tiden

*Vestre Kongevej 2,
ca. 1920*

gik, blev den hjemtagne tønde først skiftet ud med en mindre. Senere blev det blikspande, og fabrikker overtog efterhånden tilberedningen af sild, og vi kom frem til det, vi kender i dag, hvor vi køber de færdige sild i glas.

Mange varer blev købt hjem i sække, tønder m.v. og afvejet eller udmålt. Der var så afsat en formiddag til afvejning af sukker og mel i de mest solgte mængder, så man kunne være klar til udlevering ved behov. Andre varer, der skulle måles af, var f.eks. sennep, hvor kunder kunne få fyldt et medbragt glas eller få en rullet pergamentspose med den ønskede mængde.

Kaffe blev solgt nymalet. Som følge af den nyligt sluttede krig var der rationering på kaffe, så Richs og Danmarks var nødvendige tilsætningsstoffer. Rationering var der også på sukker. Det betød, at der skulle holdes regnskab med rationeringsmærker.

I de mange skuffer i købmandsdissen var der forskellige varer. De blev ofte opbevaret løst og afvejet efter kundens behov. De mange forskellige varer afgav tilsammen en duft af "Købmand" - en duft, der mangler i de moderne sterile butikker med deres foreballerede varer.

Alle varerne blev på den tid udleveret af eks-

Interiør fra butikken

pedienten, i modsætning til nu, hvor vi selv skal finde varerne. Til at betjene kunderne var der udover købmanden to kommissær og en lærling. Da der også blev leveret varer til kundernes bopæl, var der en bydreng udover den chauffør, der leverede grovvarerne.

Forretningen lå oprindeligt på grænsen mellem land og by, så landkunder skulle have leveret varer ud. Der kunne så være æg med retur til videresalg. Hvis der var flere end forretningen kunne sælge, blev de leveret til ægpakkerier.

Ved ekspropriationen af forretningen i 1965 var muligheden for at drive købmandsforret-

ning slut på dette sted, da sognerådet havde afgjort, at der skulle bygges nyt, og at det ikke skulle være købmandsforretning. Der bød sig så mulighed for, at Leif Bonde, der var ansat som kommissær, kunne købe en købmandsforretning på Hømosevej ved Høskoven. Denne forretning havde været drevet af købmand Rasmussen. Denne butik kunne passes af købmanden med hans hustru som medhjælp.

Leif Bonde havde denne forretning til 1985.

Købmandsforretningen var i begyndelsen en mindre butik i hjørnet af et parcelhus.

Senere blev der bygget en særskilt butik, som

FOTO: VIBY LOKALHISTORISKE ARKIV

Leif Bonde udvidede i 1967, så der blev mulighed for et større sortiment. Der blev bl.a. plads til flere frost- og kølevarer, ligesom der blev lettere

adgang til varerne. Sortimentet var som det i dag kendte i en kolonialforretning.

Udviklingen i samfundet bevirkede imidlertid,

*1945
Tyske besættelsestropper
vandrer mod syd,
-her foran forretningen
Vestre Kongevej 2*

FOTO: VIBY LOKALHISTORISKE ARKIV

1965
Vestre Kongevej 2
-kort før nedrivning

FOTO: VIBY LOKALHISTORISKE ARKIV

at butikken, som jo lå i udkanten af Viby, ikke kunne fortsætte, da indkøbsmønstrene ændrede sig i retning af store indkøbscentre og supermarkeder.

Den øgede privatbilisme og dermed transportmuligheder gjorde store indkøb mulige og fordelagtige i forhold til den mindre nærbutik. Forretningen ophørte. Der blev lavet værelser til udlejning i butikslokalet, og købmanden fik et andet job.

Ib Bonde

- søn af Kristian Bonde,
bror til Leif Bonde ■

1965 Vestre Kongevej 2 under nedrivning
-her set fra Vestergaardsvej

FOTO: VIBY LOKALHISTORISKE ARKIV

ÅRET DER GIK 2011/12

I denne nye rubrik i Vibybogen vil vi hvert år sætte spot på den/de begivenheder, som vil blive husket i mange år fremover. Begivenhederne vil endvidere blive indført på "Vibys Tidslinie", så de er gemt for eftertiden. Tidsperioden er Oktober - Oktober.

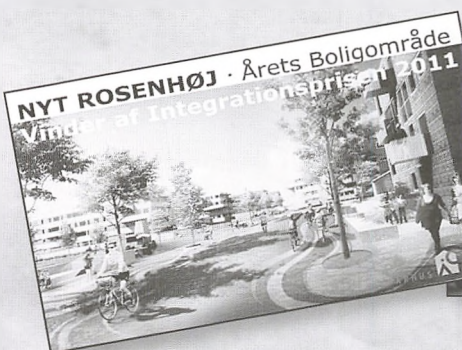
Oktober 2011: MEGA-SYD butikscentret på Ringvej Syd åbnede.

14.-16. april 2012

Den sidste af de nye jernbanebroer over Åhavevej kom på plads, og stort set klar til både biler og tog.

2.100 t. beton og jern blev skubbet på plads i løbet af en lørdag eftermiddag. !

Juni 2012:

Helhedsplanen for Viby-Syd blev godkendt af beboerne. ■

Klaus Klercke Rasmussen

Langenæstunnelerne anno 1950

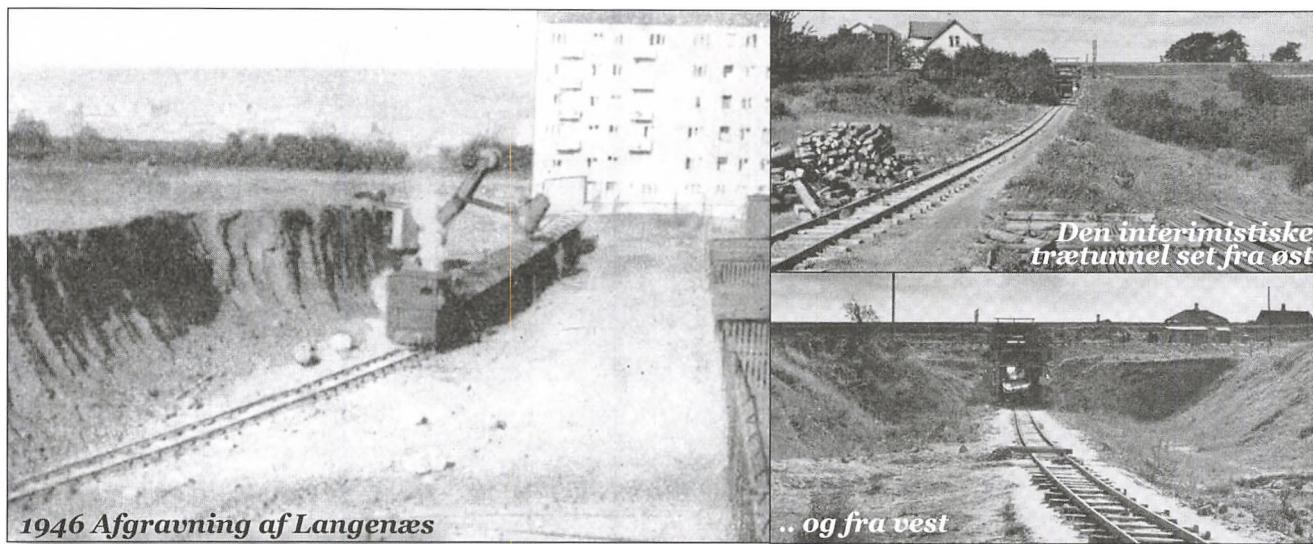
I året, hvor de nye jernbanebroer over Åhavevej er kommet på plads, er det tid til at se tilbage på de broer, viadukter eller tunneler, som de i flæng kaldes mand og mand imellem, og som nu er revet ned. Lokalarkivet har fulgt arbejdet med at skabe en forbedret forbindelse til Aarhus Havn gennem de sidste år. Her er de nye jernbanebroer et væsentligt led, og den nye gang- og cykelsti fra Slotskvarteret til Brabrandstjerne en nyskabelse. I denne artikel sættes der spot på de gamle broer fra 1950, som nu er væk, og hvorfor de egentlig blev bygget, da der ingen vej var her i forvejen. Før den tid var der kun en jernbanedæmning, som førte sporene fra banegraven gennem Kongsvang mod Viby Station.

Baggrunden

Tilbage i 1940 var hele Langenæsområdet ubebygget, og her lå 900 kolonihaver. Området udenfor Ringgaden mellem Skanderborgvej og Banegraven var stort set det eneste område i Aarhus Kommune, som ikke var udnyttet til beboelse eller industri. Byrådet var klar over, at befolkningstallet var kraftigt stigende i Aarhus, og det allerede førend man var opmærksom på, hvad de mørke og vanskelige tider under 2 verdenskrig ville betyde for fødselstallet. De meget store årgange i 40'erne og

50'erne var på vej. En anden vigtig grund var nu nok: "Der var jo ingen grund til, at alle de gode skatteydere skulle flytte til forstæderne".

Allerede i 1939 havde Aarhus Kommune købt 6,1 ha af gårdejer Rasmus Pedersen, Viby Mosegaard, fra jernbanen og til åen. Dette skete, uden at Viby Sogneråd fik nys om det, da Aarhus frygtede, at Viby ellers selv ville købe dette jordstykke. Aarhus havde som nævnt brug for jorden, så kolonihaverne og nogle sportsarealer kunne flyttes, og nye boligblokke kunne opføres på Langenæs. Et andet og lige

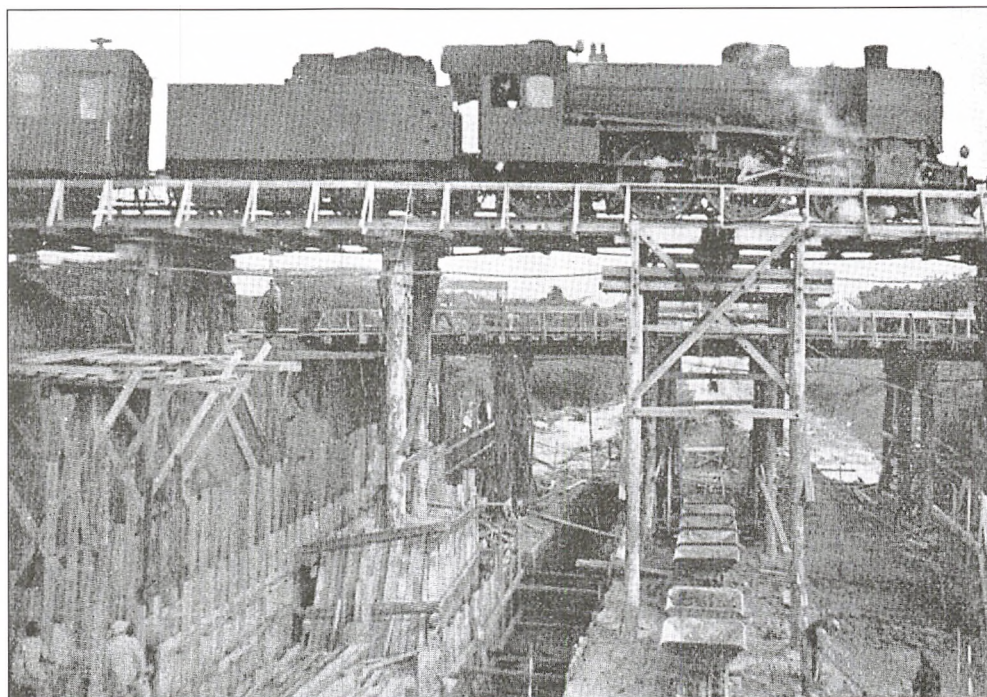
så interessant og nyttigt formål opstod 10-15 år senere, nemlig behovet for nye pladser til affaldsdeponering (på datidens sprog: Losseplads).

Årene 1942-44

For at kunne frigøre arealer til bebyggelse på Langenæsarealerne skulle der skabes mulighed for "genhusning" af kolonihaverne. Det skulle ske på de nye lave arealer fra Viby Mosegaard. Her skulle der imidlertid fyldes op med jord (kote +2,5 m), for at disse grunde kunne blive gode haver. Jorden skulle komme fra Langenæs, som herefter kunne bebygges etapevis. På de nye engarealer skulle der også skabes plads til boldbaner i stedet for de baner, som forventedes flyttet fra Dalgas Avenue og Langenæs.

Samtidig skulle der skabes en ny vejforbindelse fra Aarhus til de nye områder. Det skulle ske ved en forlængelse af Marselis Boulevard under jernbanen mod åen.

I 1941 fik Aarhus - d. 30. august - godkendt et nødhjælps- og beskæftigelsesarbejde i Ministeriet. 2 måneder efter blev første spadestik taget den 5. november. Det, der blev sat i gang, var udførelsen af en interimstunnel under jernbanen på 3x3 m. Lige nøjagtigt til et tipvognstog, som kunne fragte den afgravede jord fra Langenæs til engarealer på den anden side af jernbanen. Det samlede gravearbejde med tilhørende jordtransport skulle afsluttes i 1944. Interimstunnellen var færdig 21. marts 1942. Her blev arbejdet med broerne standset, da der ikke kunne skaffes beton til selve broarbejdet.

Midlertidig trækonstruktion
FOTO: LOKALARKIVET MØLLEPARKEN

Årene 1946/48

Arbejdet havde svært ved at komme i gang igen efter krigens standsning. Ministeriet spændte først ben, så kom en 5 ugers strejke, jorden var hård, de anviste arbejdere forlod hele tiden arbejdet, da de fik mulighed for bedre arbejde. Kommunen fik lov til at anskaffe en gravemaskine. Men måtte så vinke farvel til en del af de statslige beskæftigelsespenge.

Arbejdet fortsatte planmæssigt, men måtte i efteråret 1947 midlertidigt standses, da interimstunnellen skulle have en hovedstandsætelse. Mange af pælene var helt rådne, så der

måtte foretages en ekstra afstivning under det indadgående hovedspor, godssporet og Hammelbanens spor. Til afstivningen benyttedes imprægnerede pæle, der stammede fra kystsikringen. DSB garanterede herefter for broen i 1 år. I slutningen af 1947 var arbejdet med jordflytningen afsluttet, og i 1948 indgik den sidste del tilskudsbeløbet fra ministeriet.

Årene 1948/50

I 1948 turde DSB imidlertid af hensyn til driftssikkerheden ikke mere påtage sig ansvaret for trætunnellens holdbarhed og talte

om at fylde tunnelen med jord, medmindre arbejdet med den endelige tunnel snarest påbegyndtes, så at jernbanetunnelloftet kunne være fuldført senest vinteren 1949/50.

I juli 1948 søgte byrådet derfor Arbejdsministeriet om at få arbejdet med betontunnelen frigivet fra beredskabslisten og få de nødvendige bevillinger til materialer. Allerede sidst i august forelå de nødvendige bevillinger og tilladelse til at gå i gang. Umiddelbart efter begyndte entreprenøren arbejdet, og i løbet af efteråret og vinteren 1948/49 nåede entreprenøren at få loftspladen i det vestlige tunnelafsnit støbt. Støbearbejdet indgik i en række vinterforsøgsordninger, som arbejdsministeriet gav tilskud til. Det blev imidlertid en mild vinter, hvorfor de ret dyre anstillinger til vinterstøbning ikke blev udnyttet. DSB fik dog indvundet en del forsøgsmateriale til belysning af spørgsmålet: betonstøbning om vinteren.

Det østlige tunnelafsnit blev gennemført det kommende år 1949/50. Dette afsnit blev udført i sammenhæng og ikke som oprindelig planlagt i 2 dele, da man på den måde kunne udføre støbearbejdet kontinuerligt, hvilket betød, at man sparede tid. Forudsætningen for denne fremgangsmåde var, at statsbanerne stillede 2 stk. 19 m lange sporafstivninger til rådighed til anbringelse i forlængelse af hinanden under udadgående hovedspor.

De forhåndenværende 2 sporafstivninger, der var indkøbt af kommunen og tidligere havde været anbragt under Hammelbanens spor og indadgående godsspor, blev nu benyttet under henholdsvis Odderbanen og det indadgående hovedspor. Den 1. april 1950 manglede der opfyldning af dækket, fjernelse af sporafstivningerne og de afsluttende arbejder med at få de endelige spor lagt på plads. Den 11. juli foretog statsbanerne afleveringen af arbejdet.

Tunnelarbejdet, der var påbegyndt i november 1941, var nu afsluttet.

Det endelige regnskab for tunnelen ved Langenæs kunne byrådet opgøre og Arbejds- og Socialministeriet den 26. april 1951 godkende med følgende hovedposter:

Tunnelen ved Langenæs

Totalt udgifter	1.111.722,75
Statstilskud	-460.784,37
Bidrag fra DSB	-46.541,11
Nettoudgift for Aarhus Kommune	604.397,27

Afgravningen af Langenæs og flytning af jorden blev i 1947 endeligt opgjort således:

Totalt udgifter	1.076.534,25
Statstilskud	-554.546,03
Nettoudgift for Aarhus Kommune	521.988,22

Ordforklaring

Tidligere, men specielt i forbindelse med arbejdet med denne artikel, er forfatteren gentagne gange stødt for forskellig betegnelse af det bygningsværk, som fører jernbanen over Åhavevej eller måske Åhavevej under jernbanen. Oprindeligt var her en dæmning, som førte sporene fra den lave ådal til det høje Kongsvang. Da Åhavevej blev anlagt, måtte vejen derfor graves gennem jernbanedæmningen. Nudansk Ordbog forklarer begreberne således:

Tunnel:

Udgravet passage under jorden eller gennem et bjerg [svarer jo meget godt til det skete]

Viadukt:

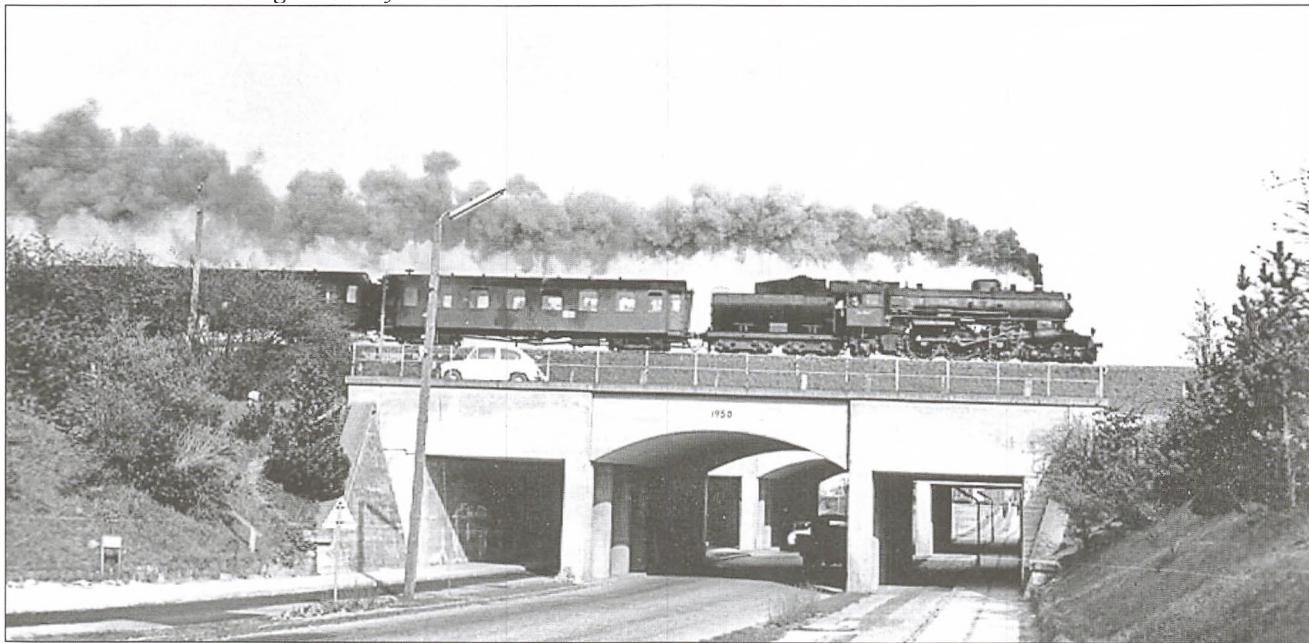
Vejen føres under jernbanen gennem en viadukt [svarer jo også meget godt til det skete]

Bro:

En vandret konstruktion, der danner forbindelse mellem 2 områder, som er adskilt af et hav, en kløft el. lign. [også denne betegnelse er dækkende for det skete]

1950 Lokomotivet aser sig mod Viby

FOTO: OLE LINA JØRGENSEN

1950
Træskelettet fjernes

1950 Den færdige bro set fra vest

2007 Problemfyldt vindmølletransport under broerne.

Foto: Kåre Kær, K. Rasmussen

Faktablok om priser

En direkte prissammenligning er ikke mulig, dels er der ikke noget anlægsbyggeindex fra 1950 til 2012. Dette må stykkes sammen af forskellige prissammenligninger og index gennem årene, broerne er ikke lige lange. De gamle var 20 m., og de nye er 60 m. Åhavevej gik i 1950 kun til Eskelund og i dag helt til og med Ringvejsbroen. Vi har ikke nogen pris på sidstnævnte bro, kun total entrepris-sum på 225 mio kr. Et helt ukvalificeret skøn på jernbanebroerne med vej er 150 mio kr. Herefter ser regnestykket således ud:

	1950-broerne	2012-broerne
Antal	4	4
Længde i meter	20	60
Anlægspris	1.111.723	150.000.000
Indexeret	29.655.048	
Pris pr. meter for 4 broer	1.482.752	2.500.000
Gennemsnitsprisen for 1 bro pr.m.	378.688	625.000

(broerne er ikke lige brede og har ikke samme bæreevne)

Med al muligt forbehold for forståelsesfejl, skøn og regnefejl.

Efterskrift:

I 1994 blev vejbanen i tunnelen sænket med 1½ m for at gøre plads til andet end personvogne. Kørebredden var der imidlertid ikke noget at gøre ved, hvorfor trafikken i begge retninger i de senere år måtte stoppes, hver gang en transport med vindmøller skulle bruge begge vejbaner for at komme fra motorvejen til havnen. "Hullet i vejbanen" efter sænkningen under broen var så også årsagen til, at vejen måtte spærres, når vandet i åen forårsagede oversvømmelser i området, bl.a. i januar 2007.

Tallene der prydede de gamle broer er foræret/skænket til Viby lokalhistoriske Arkiv og indgår nu i vor "Trofesamling"

Kilder:

Bent Keblovski: KONGSVANG – et dejligt sted at bo, 1994
Århus kommune:

Beretning om Aarhus Vej- og kloakvæsen, 1941/42 – 1951/52

De fleste billeder stammer fra disse beretninger og er fotograferet af:
Hammerschmidt Foto

Enkelte artikler fra "lokalaviser".

Beretning fra Viby lokalhistoriske Arkiv 2011/2012

Det forgangne år har været travlt på Arkivet. Vi har manglet Leif Nielsen, som året forud havde arbejdet på fuld tid i et jobtræningstilbud. Desværre kan det ikke forlænges ud over 1 år. Heldigvis er mange interesserede medarbejdende i vores mange gøremål. Vi har også haft mange besøgende i åbningstiden, der har villet aflevere materiale, spørge til forfædre eller søge oplysninger om det hus, som de bor i.

Stadsarkivet i Aarhus er kommet meget fint i gang med mange gode aktiviteter, som har tiltrukket mange interesserede frivillige, bl.a. til afskrift af Sejers sedler og skrive historier til Wikiaarhus. Det kniber for os på lokalarkiverne at følge med og deltage heri aktivt, da vi selv har mange gøremål, som det vil fremgå af det efterfølgende.

Arbejdet på Arkivet

Arbejdet på Arkivet koncentrerer sig fortsat om billedregistreringen, hvor vi er kommet et godt skridt videre, men der mangler fortsat mange billeder at blive registreret i ARKIBAS. Vi kan se i vores udadvendte arbejde, hvor meget det betyder, når vi har en god database at søge i, når vi skal lave udstillinger, skrive artikler eller svare

på spørgsmål. Sammenslutningen af Lokalararkiver håber på, at der i 2013, senest 2014, kan åbnes op til den store base af billeder fra samtlige lokalarkiver i Danmark fra enhver computer i hele verden. Der er i dag ca. 1.100.000 billeder lagt ind, heraf ca. 4.000 fra Viby af vores i alt ca. 10.500. Der er et stykke vej endnu. Vi arbejder fortsat på at få hentet "vores" billeder i Mølleparken (Hovedbiblioteket) hjem til Viby, når tiden tillader det.

Udstillinger

Vi prioriterer fortsat udstillingerne højt, da mange mennesker godt kan lide at blive konfronteret med fortiden, og så er billederne lette at overskue og lettest at identificere sig med. På Arkivernes Dag i november 2011 havde vi atter en stor udstilling i Salen under biblioteket. Der var ikke noget tema, men mange undertitler, så som: Kongevejs nordlige side, Fredensvang, Åhavevej-projektet, nyt grønt område omkring Fiskerhuset, samt nye billeder på Arkivet. Desværre kom der ikke så mange, som der plejer, det kan især tilskrives en dårlig pressedækning. Årets anden store udstilling var sidste lørdag i september 2012, hvor vi udstillede på Rosenvangskolen i forbindelse med skolens Sensommermarked. Her kom på 1 dag 420 besøgende, der så hovedemnerne: Børn i skolens distrikt, Viby El-Værk 100 år, 1700-tallets Viby m.v. Vi har haft 2 erhvervsudstillinger i foråret 2012,

dels i Sparekassen Hobro, og dels ved en reception på Hotel Mercur. I begge tilfælde billeder fra virksomheden og gader og pladser uden for. Begge udstillinger vakte stor opmærksomhed hos de besøgende.

Artikler m.v.

Arkivet har medvirket med medarbejdere og billeder til foreningens udgivelse af Viby Bogen 2011. Endvidere leverer Lokalarkivet lejlighedsvis artikler til Sognebladet i Viby, Rosenbladet (Lokalcenter Rosenvang) og Nyt om Rosenvænget (Grundejerforeningen i Rosenvænget).

Årets tema: Viby Industriområde

2011-temaet var industriområdet omkring Gunnar Clausens Vej m. fl. Området blev udstykket omkring 1960 og bebygget de kommende år. Vi har fortsat arbejdet med at kortlægge området, og arbejdet bliver foreløbig afsluttet med en artikel i denne udgave af Viby Bogen.

Vi indsamler dog fortsat oplysninger dels vedr. de små butikker og dels vedr. virksomhederne i industrikvarteret.

Indsamling

Vi modtager fortsat en del arkivalier fra private og foreninger, mens det kniber med indleveringer fra de erhvervsdrivende. Vore udstillinger og artikler medfører ofte, at vi får materiale ind,

som giverne mindes om, ”at der er et hul, som vi kan dække.” Billeder kan gives til arkivet eller lånes os til scanning, hvorefter giveren får billederne retur.

Hjemmesiden

Vores hjemmeside udvikles løbende med oplysninger om Viby. Vi skal i gang med en fornyelse af hjemmesiden, som fortsat skal indeholde meget stof og billeder fra Viby, men der vil nok være en periode, hvor der ikke kommer meget nyt, før end arbejdet med omlægningen er tilendebragt.

Samtidsdokumentation

Samtidsdokumentationen har også i dette år været koncentreret om Åhavevej-projektet, hvor vi dels selv foretager fotograferinger, hver gang der sker noget afgørende, og dels modtager mange mere detaljerede billeder fra Trafik og Veje. Vi har også været en tur rundt i den gamle kommune og fotograferet nye bygninger, som der er en del af på trods af finanskrisen.

Arkivet

Vi har fortsat åbent for besøgende på Arkivet og på vore miniudstillinger hver mandag fra 15.30 - 17.30, dog ikke i juli måned, mellem jul og nytår og på helligdage. Kniber det med at komme i dette tidsrum, er vi meget åbne for særarrangementer for besøg, man skal blot ringe til Arkivet eller undertegnede.

Arbejdet i Arkivet, der på grund af de beskedne forhold, må ske i grupper på forskellige tidspunkter af ugen, er baseret på de 12 frivillige, som lægger den arbejdstid i Arkivets arbejde, som de kan investere. Nogle registrerer på Arkibas, andre klipper, interviewer og fotograferer, mens andre arbejder med deres temaer. I forbindelse med udstillingerne arbejder vi sammen om udstillingens indhold, opsætning og "kustodevagter". Hele arbejdet kædes sammen af et årligt Arkivmøde en lørdag i januar, hvor vi drøfter Arkivets forhold og lægger planer. Mødet starter med et besøg hos en af vore kolleger i Sydområdet, så vi også ad den vej får inspiration til arbejdet. Gennem Arkivudvalget og Århus Syd-samarbejdet udveksler vi erfaringer med kollegerne i andre lokalarkiver i Århus.

Viby lokalhistoriske Arkiv er som kommunalt arkiv medlem af Arkivudvalget i Århus, som er et fælles organ for alle 22 lokalarkiver i Århus Kommune. I det forløbne år har vi skiftet navn og logo, og så er der kommet skilt på muren ved vores hoveddør.

*Klaus Klercke Rasmussen
Arkiwleder*

*Besøgende på vores udstillinger i Sparekassen Hobro
og ved Sensommermarkedet Rosenvangskolen*

FOTO: KLAUS KLERCKE RASMUSSEN

Samlingen 2011 i tal:

Åbningstider: 2 timer om ugen

(mandage fra 15.30 til 17.30)

Antal besøg: 293, heraf på Arkivernes Dag 106

Registrerede afleveringer: 40

Herved indkom bl.a.: 15 arkivalier, 715 billeder og
2 Cd'er

Forespørgsler og undersøgelser: 22 heraf skriftlige 20

Samlingen 2010 i tal:

Åbningstider: 2 timer om ugen

(mandage fra 15.30 til 17.30)

Antal besøg: 330, heraf på Arkivernes Dag 200

Registrerede afleveringer: 64

Herved indkom bl.a. 19 arkivalier og 271 billeder,
video og lignende

Forespørgsler og undersøgelser: 22 heraf skriftlige 21

Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening 2011/2012

Tirsdag den 22. november 2011 blev årbogen udleveret i forbindelse med et spændende foredrag på Lokalcenter Viby. Det var arkæologen Uffe Rasmussen fra Moesgård Museum, som fortalte om udgravningerne i forbindelse med de store anlægsarbejder, som Marselistunnelen gav anledning til. I forhistorisk tid var Aarhus Å en fjord med meget større udbredelse end den Brabrand Sø, som vi kender i dag. En arm gik helt ind til Viby. Foredragsholderens fængende fremstilling resulterede i en meget vellykket aften. Der blev uddelt 108 bøger den aften.

Foreningen afholdt sin ordinære generalforsamling den 8. marts 2012 også på Lokalcenter Viby. 90 af foreningens medlemmer deltog. På generalforsamlingen sagde vi farvel til vor mangeårige formand Ole Linå Jørgensen, som ikke genopstillede. Der skal her lyde en stor tak for et veludført formandshverv. Undertegnede valgtes til bestyrelse, og på det følgende bestyrelsesmøde konstituerede foreningen sig med undertegnede som formand, Tove Glud Rasmussen som næstformand og Jytte Kristensen blev kasserer. Som suppleant nyvalgtes Jette Abild Jensen. Bestyrelsen blev opfordret til at udsende 'Nyheder' på mail til de medlemmer, som måtte ønske dette. Efter generalforsamlingen var der et interessant

foredrag om Viby i 1700-tallet ved Tove Glud Rasmussen og sognepræst Henrik Søgaard Mikelsen.

Årets første byvandring fandt sted på vejene rundt om byparken ved plejehjemmet. Der deltog 90 af foreningens medlemmer, som travede rundt på vejene i Vibys ældste villakvarter, Kirkevej, Kirketoften, Borgvold, Kongsgårdsvej og Fredensvej. Spørgelysten var stor, og mange kunne fortælle om tidligere beboere i de forskellige huse, krydret med en del barndomsminder. Vi fik også at vide, at der havde været en sodavandsfabrik på en af vejene. Turen sluttede af i Café Parasollen med kaffen og lidt godt til ganen.

Overskriften på næste afsnit kunne være "Fra gammelt til nyt", da vores næste byvandring fandt sted i Viby Syd, som jo er en relativt ny bydel i forhold til villakvarteret ved byparken. Vi kom gennem boligforeningen Århus Omegns afdeling Rosenhøj, hvor formanden for afdelingsbestyrelsen, Gunni Petersen, fortalte om de mange spændende planer for "et nyt Rosenhøj". Nedrivning af nogle blokke og opførelse af nye lave huse mellem blokkene, således at man kunne etablere en slags gårdmiljø. Turen gik videre gennem parcelhuskvarteret, som blev bebygget fra sidst i 60'erne og nu er ved at ændre karakter fra et "sølvbryllups-kvarter" til et kvarter, hvor der igen er kommet unge familier og dermed børn.

Kvarteret var i tidligere tider et gartneri- og husmandskvarter, og Tove Glud Rasmussen fra

foreningen berettede lidt om de forskellige bebyggelser og deres beboere.

På den anden side af Gunnar Clausens Vej kan man finde en sidste rest af de gamle chausseer. Et godt brolagt vejnet etableredes i Danmark i 1830'erne og 40'erne, hvilket forbedrede samfærdselsmulighederne mellem landsdelene væsentligt, og det er det lille brolagte vejstykke på Gunnar Clausensvej en af de allersidste rester af. (Vejstykket burde fredes som historisk mindesmærke).

Turen sluttede i Alboas afdeling i Kjærslund, der ligesom Rosenhøj er en del af den såkaldte Sønderjyllandsplan. De første etagetypehuse, som de blev kaldt, blev opført som rationelt betonbyggeri i Nordborg på Als og i Sønderborg bl.a. for at kunne huse en stadig større medarbejderstab ved Danfoss. Deraf navnet Sønderjyllandsplanen. Kjærslund, som har gennemgået nogle betonrenoveringer tidligere, er i gang med en ny gennemgribende renovering, som totalt ændrer indtrykket af afdelingen. Der kommer helt ny facade og gavlblækning på, ligesom opgangspartierne ændres totalt ved, at der etableres store gennemgående vinduespartier. Renoveringen forventes færdig ved juletid. Guide på turen gennem Kjærslund var afdelingsbestyrelsesformand Tonny Mikkelsen. Der var ca. 70 deltagere med på turen, som fik et godt udbytte af den og et godt indblik i et spændende kvarter. 📷

Poul Ankersen

Formand

Indholdsfortegnelse

Viby bogens

3 seneste årgange:

2009

<i>Erik Hall</i>	Skibet - mindernes magi
<i>Jonna Poulsen</i>	I små kår i Kongsvang
<i>Kirsten Østergaard Melsen</i>	Tyske flygtninge på Rosenvangsskolen
<i>Klaus Klercke Rasmussen</i>	Det overordnede vejnet
<i>Jørgen V. Clausen</i>	Min far - Gunnar Th. Clausen

2010

<i>Anne Hinge</i>	Korssting og kvadratrødder
<i>Tove Glud Rasmussen</i> .	Stednavne i Viby
<i>Henning Poulsen</i>	En emigrant krydser sit spor
<i>Kirsten Østergaard Melsen</i>	Løst og fast fra Søndervang
<i>Tove Glud Rasmussen</i> .	Fredenskirken - 50 år
<i>Bjarne Gerdstrøm</i>	Minder fra Viby Terp og omegn
<i>Tove Glud Rasmussen</i> ..	Husmænd og gartnere i Viby
<i>Bjarne Gerdstrøm</i>	Aadal
<i>Finn Zachariassen</i>	Axels mere end firs år i samme hus

2011

<i>Erik Hall</i>	Hvolby & Hall
<i>Tove Glud Rasmussen</i> .	Kongsgården
<i>Ejvind Hansen</i>	Fiskehandlere i Viby
<i>Finn Egeland Hansen</i> ..	Telefoncentralen i Kongsvang
<i>Leif Nielsen</i>	Så gol den røde hane
<i>Jytte Kristensen</i>	De "glemte butikker"

ISSN: 1601-0078
ISBN: 978-87-994085-2-8